

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS

SOCIOLOGIJOS KATEDRA

Ana Cechanovičiūtė

**“MANO ŽEMĖ”: NERINGOS KRAŠTO „JŪROS ŽMONIŲ“ SOCIALINĖS
ATMINTIES PERDAVIMO IR RAIŠKOS BŪDAI**

Magistro baigiamasis darbas

Socialinės antropologijos studijų programa, valstybinis kodas 621L60001

Sociologijos studijų kryptis

Vadovas Prof. Vytis Čiubrinskas

Apginta SMF dekanas prof. dr. Jonas Ruškus

Kaunas

2012

Turinys

SANTRAUKA.....	4
SUMMARY.....	6
ĮVADAS.....	7
1. TEORINĖS KULTŪRINIO ETNIŠKUMO IR KOLEKTYVINĖS ATMINTIES ASPEKTŲ PROBLEMATIKOS PRIEIGOS ANTROPOLOGIJOJE.....	12
1.1 Atmintis: socialinė, kolektyvinė, individuali.....	12
1.2 Turizmas antropologijoje. Etniškumo diskursas.....	15
2. METODOLOGIJA.....	17
2.1 „Ėjimas į lauką“: lauko specifika. Refleksija.....	19
2.2 Lauko etinės problemos ir sunkumai.....	27
3. SOCIALINĖS ATMINTIES RAIŠKOS BŪDAI „MANO ŽEMĖJE“.....	28
3.1 Atminties samprata.....	28
3.2 Atminties raiška <i>ir atminties nešėjų</i> visuomenė.....	29
3.2. Atminties perdavimo būdai. Informacijos sklaida.....	31
3.2.1 Pasakojimai: atminties naratyvas.....	31
3.2.1.1 <i>Pakazūchos</i> nebuvo: dabarties ir praeities priešprieša.....	34
3.2.2 Atminties vizualumo išraiška: nuotraukos.....	36
3.3 Vieta	39
3.3.1 „Mano žemės“ aspektas.....	39
3.4 Vietos sureikšminimas.....	43
3.4.1 Kuo formuojama jūrinė erdvė: ubagai ir bagoti.....	43
3.4.2 Nacionalizmas kaip identiteto išraiška.....	45
3.4.3 Vietos romantizavimas, vietos nostalgija. Tada ir dabar.....	47

3.4.4	Jūrinis tarptautinis susikalbējimas ir etniskais turisms.....	51
3.	IŠVADOS	54
4.	LITERATŪRA	56
5.	PRIEDAI	58

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai: atmintis, socialinė atmintis, kolektyvinė atmintis, vieta, „mano žemė“, jūros žmonės, jūrinė aplinka, etninis turizmas, atminties raiška.

Tyrimo objektas - projektas „Telling the Baltic“, jungiantis keturių šalių – Lietuvos, Lenkijos, Rusijos ir Švedijos jūros žmonių patirtis, renkant pastarųjų papasakotas gyvenimo istorijas. Galiausiai, bendradarbiaujant su šalių menininkais, minėtosios nupasakotos istorijos taps meninėmis interpretacijomis ir bus eksponuojamos parodose, kartu su užrašytais pokalbiais. Pasinaudodama proga geriau pažinti jūros žmonių gyvenamą erdvę, objektu nurodau „jūros žmones“ (tai būtų ne tik žvejai, tačiau ir uosto darbuotojai, kapitonai, švyturių prižiūrėtojai, Nidos bei Klaipėdos gyventojai, ilgą laiką praleidę Lietuvos pajūry), įtraukdama „jūrinę aplinką“: atmintį ir vietą. Tyrimo objektas – tai vyresnio amžiaus trumpų distancijų kapitonai bei smulkieji žvejai (svarbu kuo turtingesnė gyvenimiškoji patirtis), gyvenantys ar ilgą laiką gyvenę Lietuvos pakrantėse (Nida, Klaipėdos apylinkės, Lietuvos pajūrys)

Darbo problema bei tyrimo klausimas: kaip atmintis formuoja vietą ir kokia vietos svarba? Kaip ir kokias būdais jūros žmonės išreiškia ir perduoda atmintį „mano žemėje“?

Tyrimo tikslas: Parodyti, kaip atmintis formuoja vietą ir kokia vietos svarba, apžvelgiant ir analizuojant Neringos krašto „jūros žmonių“ socialinės atminties perdavimo ir raiškos būdus.

Magistriniam darbui naudoju antropologinių, sociologinių bei istorinių disciplinų teorines prieigas. Pagrindiniai autoriai, suformavę pirminę socialines bei kolektyvinės atminties idėją magistriniame darbe: P.Connerton'as, Jacob Climo, Maria G.Cattell, I.Šutinienė, G. Lankauskas. Etniniam turizmui bei vietos romantizavimui apibrėžti naudojamos A.Peleikis, bei Denise Lawrence-Zúñiga teorinės prieigos.

Darbas susideda iš trijų dalių. Pirmojoje pristatomos magistrinio darbo teorinės prieigos socialinei atminčiai bei etniniam turizmui perteikti, antroje dalyje pristatomas tyrimo laukas bei metodologinės tyrimo prieigos, o trečiojoje dalyje pateikiama, pristatoma bei analizuojama empirinė medžiaga.

Išvadose pateikiu pagrindines teorines prieigas, metodologiją bei jų pritaikymą. Tyrime išaiškėjo, jog daugelis Peleikis, Connerton bei Climo ir Cattell tezių atitiko tiriamame lauke išryškėjusius elementus. Atmintis tiriamame lauke pasireiškia aplinkoje per jusles: vaizdinę, liečiamąją, uoslės bei girdimąją jūros tematiką. Plėtojant turizmą, Neringoje stengiamasi išlaikyti nuorodų į jūrą kontekstą bei išsaugoti autentiškus statinius bei žvejų buitį. Visa ši pajūrio simbo-

lika romantizuojama per gražios gamtos puoselėjimą bei vaizdinius būdus. Atmintis tiriamame lauke pasireiškia per istorijas, pasakojimus, grįžinę literatūrą, trauminę patirtį, sapnus, sakmes, mitus, vizualines raiškos priemones – nuotraukas, paveikslus, piešinius, kitas menines išraiškas.

SUMMARY

Key words: memory, social memory, collective memory, place, „my land“, sea people, marine environment, ethnic tourism, expression of memory.

The object of research – project „Telling the Baltic“, linking four countries – Lithuania, Poland, Russia and Sweden. The aim of the project is to collect sea people experience, narrated in the last collection of stories. Finally, in collaboration with foreign artists, collected stories will be artistically interpreted and will be exhibited, along with recorded interviews. Using the opportunity to get to know sea people living space, as object refers to the „Sea people“, which would emphasize not only fisherman, but the port staff, lighthouse keepers, Nida and Klaipeda residents who have spent a long time by the Lithuanian seaside, adding „marine environment“: memory and place. The object of investigation : short – distance and small-scale fishermen (the most important aspect here is rich experience of living by the sea), and long- term residents living in coastal Lithuania (Nida, Klaipeda district, Lithuania seacoast, Curonian spit).

Problem and research question: How does memory shapes location and place, and what is the importance of place?

The aim: to show how memory shapes the local area and what is the importance of place, reviewing and analyzing the region of Neringa „sea people“ social memory transfer and expression patterns.

The Master thesis theoretical ground oriented to anthropological discipline but also consists of approaches of history and sociology.

The main anthropological methods applied to this research are: unstructured biographical interviews, participant observation and observation.

The Master thesis divided into three parts: first one is linked to placing and representing theoretical approach of social memory and ethnic tourism; second part displace methodological field approaches and the first part collects fieldwork data which is represented and analysed.

The conclusion presents the main theoretical approaches, methodologies and their applications. The study revealed that memory gets tested in field environments through the senses: touch, smell, visual and auditory sea theme. Neringa's people efforts to keep links to the sea context and to preserve authenticity of Curonian spit. Memory is shared via pictures, stories, narratives and trauma experience.

Įvadas

“Mano žemė”: Neringos krašto „jūros žmonių“ socialinės atminties perdavimo ir raiškos būdai

Kuršių nerija – vienas labiausiai saugomų bei puoselėjamų regionų ir didžiausių kultūrinio paveldo ašių Lietuvoje, jungianti kelių šalių istoriją, garsi savo nuostabiu, saugomu UNESCO kraštovaizdžiu ir asimiliavusia – kultūra. Regionas pakaitomis priklausė Vokietijai, Rusijai bei Lietuvai, o šią dieną Kuršių nerijos žemėmis dalijasi Lietuva (šiaurinė dalis) ir Rusija (pietinė). Kuršių nerija skiria Kuršių marias nuo Baltijos jūros, konstruodama jūrinės sąvokos dualumą: informacijos šaltiniuose bei literatūroje regionas įvardijamas ir kaip marių, ir kaip jūrinis kraštas. Kuršių nerijoje gausu nuorodų į skirtingų valstybių dominavimo šiame regione etapus, tuo pačiu stengiamasi išlaikyti vietinių gyventojų, ypač žvejų bei kuršių, tradicijų bei buities autentiškumą. Kultūros gausa ir šaknų paieškos į kraštą vilioja turistus, o atvykę svetimtaučiai supažindinami su jūrine aplinka, taip plėtojant vietos turizmą bei saugant tradicijas. Kuomet regionas pasižymi tokia kultūrinių ištakų gausa, yra svarbu išsiaiškinti, kur ir kaip sklinda visuomenei priimtina bei bendra informacija, nurodanti šaknų tikrumą ir grynumą. Šiuo atveju priimtinausia ir tiesiausia keliu tradicijoms pažinti tampa atmintis bei jos naratyvai. Lankauskas, grįsdamas atminties raiškos etnografinių tyrimų svarumą, nurodė, jog dažniausiai tiriant atmintį antropologijoje didžiausias dėmesys skiriamas prisiminimų apibendrinimui bei turiniui, neatsižvelgiant į atminties objektyvizavimo, perdavimo bei raiškos būdus (Lankauskas, 2005:49). Aktualu tampa ieškoti atminties sąsajų bei simbolizuotų objektų, vietovių socialinei atminčiai išreikšti, stengiantis suprasti ir išsiaiškinti bei atskirti kultūrinės regiono šaknis bei skirtingų valstybių kultūrinio paveldo ištakas istorinėje pasekoje.

Lietuvos pajūris garsus savo tarpkultūriškumu, turizmu bei saugomais nuostabiais kraštovaizdžiais. Kuršių neriją okupavus Sovietų armijai, daugelis čionykščių kėlėsi į Vokietiją, kaimynines šalis ir kiek atokiau nuo pačio pajūrio, Lietuvai atgavus Kuršių nerijos žemes, į jas ėmė plūsti asimiliavusi kultūra. Dar antrojo karo metu vadinamieji lietuvninkai (Sliužinskas 2006:116) taip pat kėlėsi į Vokietiją, stengdamiesi išvengti karo pasėkmių. Pasak A.Peleikis, Kuršių nerija pasižymi priklausimo atskiroms valstybėms kaita, migracija ir gyventojų mobilumu (Peleikis 2006:114). Keičiantis kartoms, plintant migracijai bei asimiliuojantis kultūroms, pajūrio regionas ilgainiui tapo ne tik itin populiaria poilsavieta, bet ir tam tikru kultūrinio paveldo rodikliu. Gausėjo, ir vis dar gausėja etninių vokiečių, latvių bei rusų turistų, ieškančių

savo šaknų Kuršių nerijoje. Plintant turizmo paklausai, didėja ir pasiūla – imta ieškoti būdų pritraukti turistų, apeliuojant į nostalgiją ir romantizuotą praėjusį protėvių gyvenimą: laiką ir erdvę. Šiuo atveju, aktualus kultūrinio paveldo išsaugojimas, ne vien lietuviškų, tačiau ir rusiškų, kuršių, vokiškų tradicijų.

Regionas 2000 metų gruodį įtrauktas į UNESCO saugomų objektų sąrašą, siekiant išsaugoti kopas, gamtą bei išlaikyti autentišką aplinką – pokariu statytus, ornamentuotus medinius namus, švarius paplūdimius bei vešinę augmeniją – medžius bei krūmynus. Neringoje, ypač Nidos (Nidden) mieste, gausu muziejinių paminklų, sukurtų pagerbti Neringos įkūrėjus (T. Maną, Kuvertą). Kuršių nerijos gyventojai, siekdami išsaugoti kraštovaizdį ir atiduodami pagarbą įkūrėjams, puoselėja gamtą, o tuo pačiu rūpinasi turizmu. Tokiu būdu perduodama kultūra duoda indelio į tarpkultūriškumą, bei apskritai kultūros išsaugojimą, remiantis Europos sąjunga. Ne viena Kuršių nerijos gyvenvietė buvo užpustyta, gyventojams teko kraupstytis atokiau, o Neringa iki šiol yra apželdinama.

Taigi, tyrimo objektas – tai vyresnio amžiaus trumpų distancijų kapitonai bei smulkieji žvejai (svarbu kuo turtingesnė gyvenimiškoji patirtis), gyvenantys ar ilgą laiką gyvenę Lietuvos pakrantėse (Nida, Klaipėdos apylinkės, Lietuvos pajūrys).

Projekte – „Telling the Baltic“, jungiančiame keturių šalių – Lietuvos, Lenkijos, Rusijos ir Švedijos jūros žmonių patirtis, renkant pastarųjų papasakotas gyvenimo istorijas ir bendradarbiaujant su šalių menininkais, minėtosios nupasakotos istorijos taps meninėmis interpretacijomis ir bus eksponuojamos parodose, kartu su užrašytais pokalbiais. Pasinaudodama proga geriau pažinti jūros žmonių gyvenamą erdvę, objektu nurodau „jūros žmones“ (tai būtų ne tik žvejai, tačiau ir uosto darbuotojai, kapitonai, švyturių prižiūrėtojai, Nidos bei Klaipėdos gyventojai, ilgą laiką praleidę Lietuvos pajūry), įtraukdama „jūrinę aplinką“: atmintį ir vietą.

Darbo problema bei tyrimo klausimas: Kaip atmintis formuoja vietą ir kokia vietos svarba jūros žmonėms? Kaip ir kokias būdais jūros žmonės išreiškia ir perduoda atmintį „mano žemėje“?

Darbo tikslas. Parodyti, kaip atmintis formuoja vietą ir kokia vietos svarba, apžvelgiant ir analizuojant Neringos krašto „jūros žmonių“ socialinės atminties perdavimo ir raiškos būdus.

Magistro tezių teorinis pagrindas. Darbui naudoju antropologinių, sociologinių bei istorinių disciplinų teorines prieigas. Pagrindiniai autoriai, suformavę pirminę socialinės bei kolektyvinės atminties idėją magistriniame darbe: P. Connertonas, J. Climo, Maria G. Cattell,

I. Šutinienė, G. Lankauskas. Etniniam turizmui bei vietos romantizavimui apibrėžti naudojamos A. Peleikis bei D. Lawrence-Zúñiga teorinės prieigos.

Magistro tezių metodologinis pagrindimas. Renkant medžiagą empiriniam tyrimui naudojai:

- Nestruktūruotus biografinius interviu. Struktūruoti interviu daugeliu atvejų nepasiteisino, nukreipti respondentą į man aktualų klausimą buvo ganėtinai sudėtinga, tad leidau pašnekovams patiems nuspręsti, ką pasakoti.
- Stebėjimai. Stebėjimais siekiau kuo tirščiau ištirti ir apžvelgti ir aprašyti aplinką, kurioje buvau. Stebėjau visur ir visada, kai tik pasitaikydavo proga.
- Dalyvaujantieji stebėjimai. Kadangi dalyvavau projekte, turėjau galimybę pajusti autentišką pajūrio gyvenimą nuo ryto iki vakaro, nes turėjau galimybę kelis mėnesius porą kartų per savaitę gyventi Nidoje. Taip pat vietinių gyventojų buvau kviečiama į asmenines bei regionines šventes.

Lauko tyrimo medžiagos rinkimo būdai.

Savo darbui naudojai:

- 12 nestruktūruotų biografinių interviu
- Gyvenimo istorijas;
- Lauko stebėjimus;
- Dalyvaujamuosius stebėjimus;
- Neformalius pokalbius.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išsiaiškinti teorines prieigas socialiniai atminčiai apibrėžti;
2. Pateikti ir išanalizuoti „jūros žmonių“ socialinės atminties perdavimo ir raiškos būdus;
3. Parodyti, kaip romantizuojama vieta socialinės atminties kontekste.

Tyrimą atlikau Lietuvos pajūryje – Kuršių nerijos regione, taip pat Klaipėdoje. Apsigyvenus Nidos meno kolonijoje, vienoje svarbiausių kultūrinių nišų Neringoje, atsirando galimybė iš arčiau stebėti „jūros žmonių“ gyvenimą, - pastarieji mielai ir smalsumu sutiko aplankyti meno koloniją bei pasidalinti savo praeitimi. Iš Nidos, atsiradus galimybei, vykau į Kuršių Neriją, Klaipėdą ir bendraujant su informantais ten. Kadangi buvau pakviesta dalyvauti tarptautiniame projekte, tad pasinaudojau situacija išanalizuoti ir patirti „jūros žmonių“ buitį iš arčiau - Neringa nėra didelė, Nida – visos Neringos *sostinė*, čia neringiškių pagrindinė susibūrimo vieta, visi vieni kitus puikiai pažįsta ar bent jau žino, šiam miestely daugiausia turistų ir lankytinų vietų, vyksta visi pagrindiniai kultūriniai renginiai (šventės, festivaliai, simpoziumai), čia stūkso nauja moderni bažnyčia, o joje tarnauja modernių pažiūrų čionykščių mėgiamas kunigas. Bažnyčia Nidoje – pagrindinė vyresnio amžiaus žmonių susibūrimo vieta.

Dalyvauti projekte pradėjau 2011 rudenį, o tyrimą atlikinėjau lapkričio, gruodžio bei sausio mėnesiais, kelis kartus į savaitę, dažniausiai nuo penktadienio iki pirmadienio apsigyvenant Nidos meno kolonijoje Nidoje, kuomet žmones galima sutikti renginiuose bei pasisvečiuoti jų namuose. Pavyko paimti interviu iš dvylikos žmonių, beveik visi sutiktieji noriai sutiko pasikalbėti, tik keli atsisakė manydami, kad esu žurnalistė. Iš pradžių buvo keblu rasti informantų, vykau atlikti tyrimo ne sezono metu, kuomet turistų srautas sumažėja, oras atšąla ir gyventojai linkę likti namuose. Tačiau, padedant projekto dalyviams, gavau kelis kontaktus, o aplankius žmones atsirado daugiau ryšių – žmonių, pasiūliusių susitikti dar ne kartą, jei tik būsiu netoliese. Mano apklaustieji – lietuviai bei kuršiai, o mano analizuojama sritis – kolektyvinės, arba socialinės atminties perdavimo būdai, įskaitant kultūrinį paveldą kaip atminties raiškos priemonę/būdą bei įprasminant vietos svarbą, per kurią formuojama kolektyvinė arba socialinė atmintis.

Iš pradžių koordinatore mane supažindino su projektu, reikalaujančiu surinti žmonių istorijas ir leido rinktis datą, kada norėčiau pradėti. Man, kaip jau minėjau, buvo leista gyventi atnaujintose Menininkų kolonijos patalpose, suteikiant nakvynę, bei galimybe naudotis visomis informacijos rinkimo priemonėmis. Vos nuvykusi į Neringą, įsikūriau Nidoje ir išėjau atlikti lauko stebėjimo. Žmonių negausu, kavinėse daugiausia vokiečių turistų, parduotuvėje – rusų tautybės žmonių, apsipirkinėjančių prabangos prekėmis – jūros gėrybėmis, mėsa, alkoholiniais gėrimais, mat jie čia, Lietuvoje, pigiau. Čionykščiai žvejai tokiu metu jūroje, pagyvenę žmonės tvarkosi buitį namuose, o jaunimas didmiesčiuose. Kaip jau minėjau, ne sezono metu čia ramu, žmonių itin ne daug. Su pirmuoju informantu susitikau jau kitą dieną, jis pats, kaip ir daugelis pagyvenusių neringiškių, entuziastingai sutiko duoti interviu: pasidalinti savo gyvenimo istorija, bei pademonstruoti sukauptus daiktus.

Darbas susideda iš trijų dalių. Pirmojoje pristatomos magistrinio darbo teorinės prieigos socialinei atminčiai bei etniniam turizmui perteikti, antroje dalyje pristatomas tyrimo laukas bei metodologinės tyrimo prieigos, o trečiojoje dalyje pateikiama, pristatoma bei analizuojama empirinė medžiaga.

Sąvokos

Jūros žmonės – jūros žmonių sąvoka apibūdina Kuršių nerijos, Klaipėdos gyventojus bei atvykėlius, daug laiko praleidusius prie jūros bei siejančius su ja savo namus. Prie jūros žmonių priskiriami ir kitų Lietuvos regionų gyventojai, ilgą laiką praleidę jūroje ar šalia jos.

Jūrinė aplinka – jūros žmonių gyvenama ir dirbama aplinka.

Pajūris – šia sąvoka įvardiju tik Lietuvos pajūrio dalį be pietinės Rusijos pajūrio dalies.

Užgyventa vieta – jūros žmonių įsigytos namų valdos, nekilnojamasis turtas Kuršių nerijos šiaurinėje dalyje.

Atminties nešėjai – pajūrio gyventojai, turintys prisiminimus bei besidalijantys kolektyvine bei individualia atmintimi.

1. Kultūrinio etniškumo ir kolektyvinės atminties aspektų problematika antropologijoje

1.1 Atmintis: individuali, socialinė, kolektyvinė

Atminties nebuvimą Climo ir Cattell prilygina grupių, institucijų, šeimų nesugebėjimui atsiskirti vienai nuo kitos – atmintis, pasak jų – pagrindinis pamatas, jungiantis žmogų, kaip vienetą, ir visuomenę, be kurio negalėtų egzistuoti jokia socialinė santvarka (Climo, Cattell 2002:1). Be atminties nebūtų dėl ko kariauti, iš ko mokytis, ką suprasti bei su kuo bendradarbiauti. Atmintis padeda įprasminti šiandieną ir įžvelgti rytojų. Be kolektyvinės, socialinės atminties įvardijama kaip vieša, kultūrinė, istorinė, lokali, populiarioji, mitų, šaknų, tradicijų – tačiau, kaip bebūtų, visos šios sąvokos išreiškia atminties bendrystę, kuri susideda iš daugybės aspektų (Climo, Cattell 2002:4).

Ilgainiui antropologijoje vis dažniau diskutuojamas klausimas, kaip atmintis yra perduodama, išlaikoma bei reprezentuojama skirtingose socialinėse žmonių grupėse. Daugelis antropologų teigia, jog socialinė atmintis yra istorinės kaitos ir stabilumo dialektika (Brundage 2000). Individualūs išgyvenimai, patirti žmogaus, dalijami kitiems, gyvenanties bendruomenėje, tokiu būdu kuriantis kolektyviniai, arba socialiniai atminčiai. Asmens kaupiama patirtis perduodama su kolektyvios atminties apraiškomis, paremtomis istoriniu tęstinumu. Tad, iš dalies, individuali atmintis formuoja kolektyvinę, o pastaroji išreiškiama istoriškumu. Kalbant apie pavienį žmogų, pastarojo individualūs pasakojimai bei istorijos, kaip teigia Climo ir Cattell, „parodo atminties tęstinumo ir pokyčių žymas, išreiškia kolektyvines ar individualias reakcijas į istorinius įvykius“. Vis tik, kolektyvinė atmintis išreiškia ir galios aspektą – apskritai, socialinė, kolektyvinė atmintis formuojama ne pavienio žmogaus, o bendruomenių, institucijų. Pasak Connerton'o, socialinė atmintis - ir politinės galios aspektas, ir nesąmoningi socialinės atminties elementai (Connerton 1989:1). Atmintis, arba informacija, išlikusi sąmonėje yra galios šaltinis, kadangi tik tas žmogus ar institucija gali šia atmintimi disponuoti – ja dalintis, kreipti vienokia ar kitokia linkme ar apskritai nuspręsti šios informacijos neplatinti. Tad, kaip teigia Connerton'as – socialinė atmintis sąlygoja galios hierarchiją (Connerton 1989:1).

Connerton'as, išskirdamas atmintį dviem punktais: atmintį kaip visumą ir socialinę atmintį, išskaido šių dviejų aspektų pagrindus. Žmonių kasdienė patirtis yra itin sąlygojama praeities veiksmų ir praeities žinojimo. Mes gyvename dabarties pasaulyje, vis dar išlaikančiame daugybę

nuorodų į praeitį, tačiau skirtingi išgyvenimai sąlygoja kitokią dabarties gyvenimą. Nuoroda į praeities įvykius, kurių šią dieną neišgyvename, sąlygoja kurtis socialinę neverbalią atmintį (Connerton 1989:2). Taip pat, pasak Connerton'o, šiandieną sunku atskirti nuo praeities – dabarties faktoriai įtakojami praeities, kuri vis atsimenama, tačiau sykiu pakreipiama žmogui suprantama šių dienų linkme. Tokiu būdu praeitis atsiskleidžia per dabartį, ir nelieta aiški riba tarp praeities ir dabarties įvykių, kadangi jie, praeities įvykiai, nesąmoningai tebesitiesia. Galima teigti, kad mūsų praeities vaizdiniai padeda įsisteisinti dabartinei socialinei santvarkai (Connerton 1989:3) – ir šis teiginys tampa socialinės atminties, kaip visumos, pagrindine apibrėžtimi.

Pasak Connerton'o, norint kažką laikyti įrodymu, siektina teiginį įrodyti. Šiuos atveju Connerton'as kalba apie praeities istorinius pėdsakus ir pastarųjų išlikimą (1989:13). Minėtieji pėdsakai, kaip praeities išdava, turi būti įrodyti teiginiais, kitaip tai tebus tiesiog nostalginės praeities dėmės, svajonės bei menami vaizdiniai, neturintys apčiuopiamo ir pagrįsto pagrindo, jungiančio ne vieno asmens patirtis. Įrodytą teiginį įvardiju kaip institucionalizuotą, tokį, kuriuo galima tikėti, nekvestionuojant buvimo tikrumo. Institucionalizuotas - nekvestionuojamas ir neturintis spragų, įrodytas ir nekeliantis abejonių. Šiuo atveju istorinė patirtis ir istoriniai pėdsakai gali būti pagrįsti tik bendra patirtimi, menančia daugiau panašumų nei skirtumų ir galinčia konstruoti bendrą, kolektyvinį istorinį suvokimą.

Tęsiant apie atmintį, prisimenami ne patys atsiminimai, bet jausmės ir emocijos, likusios praeityje ir užsifiksavusios sąmonėje. Ieškoma sąsajų tarp dabartinių ir anksčiau nutikusių įvykių, klausomasi tų pačių garsų, ragaujama to paties maisto, užuodžiamos tokios pat gėlės, vos pasitaikius galimybei. Tačiau dabarties aplinkoje viskas kitaip. Ši aplinka persismelkusi praeities kolektyvinio istoriškumo numanymo, tebeformuojančio kolektyvinę arba individualią atmintį. Pasak Archibald'o, kaip užsimena Climo ir Cattell, yra numanomas „užsimiršimas“ (unremember), kuomet „nestimuliuojama atmintis neranda patvirtinančių buvusį laiką detalių, nes aplinka yra visiškai pasikeitusi“. Bėgant laikui, įvykių detalės ir vaizdiniai blėsta, kinta įvykių emocinis lygmuo, kas kart iš naujo permąstoma, surikiuojamos detalės (1989:26). Pirminis įspūdis ilgai pakinta, išblėsta ir, dažniausiai, netenka buvusios reikšmės. Tačiau Climo ir Cattell teigia, kad atmintis yra tęstina, o atsiminimai tikri, išlikę tokie patys, kaip įvykio dieną, jei pastarieji nėra kvestionuojami dėl tam tikrų nesutapimų ir yra tikima, kad būtent kuris nors atsiminimų yra tikras, naudingas ar reikšmingas. Atsiranda subjektyvumo aspektas, sąlygojantis tolesnę minties raidą. Pastebima tendencija kai kuriems prisiminimams išlikti, nors ilgai nelieta pagrindo šiais tikėti – atsiranda naujų, įtikinamesnių prisiminimo versijų, kurios, vis dėlto, neprilimpa.

Antrinant Archibald'o teiginiui, jog materiali, juslėmus juntama aplinka įtakoja atsiminti arba „užsimiršti“, pasak Forty ir Kulhler – sudaiktinta aplinka, natūrali ar dirbtinė, „gali veikti kaip žmogaus atminties analogas“. Tad, atsiminimų tikrumas ir svarba priklauso nuo daiktinės aplinkos, apsprendžiančios istoriškumą bei dabartį. Autentiška aplinka bei daiktai – taip Connerton'ui reikalingi įrodymai, išreiškiantys neginčijamą įvykių tikrumą, arba paprasčiau – įrodymų įrodymus.

Tik nedaugelis jaunesnių kartų noriai priima ar įstengia priimti užsigulėjusią informaciją, skindančią iš aplinkos. Pasak Lawrence-Zúñiga, aplinka, formuojama judesio, erdvinės orientacijos ir kalbos modelių yra erdvės išdava (Lawrence-Zúñiga 2001:2), tai nurodo į platesnį socialiai formuojamos atminties įvietinimą – čia svarbu tampa tiek kalba, erdvė ir laikas – samplaika tarp čia ir dabar, bei ten ir anksčiau, taip pat migracijos iš vietos į vietą, įskaičiuojant vietų kaitą vienos šalies regioninėse ribose ar netoli šių. Kaip teigia Šutinienė, „Tautos praeities mitai, kaip socialinės atminties dalis bei kolektyvinio lygmens normatyvinės tautinės tapatybės dalis, visuomenėje daugiausia išskyla dviem socialinės atminties formomis“. Šios dvi formos – tai praeities reprezentacija, pateikiama vizualiai – muziejiškai, tekstiškai; ir kita – žmonių susibūrimo vietose iš lūpų į lūpas perduodant svarbiausių įvykių prisiminimus – žyminti kolektyvinę grupinę ar pavienių asmenų atmintį (I.Šutinienė 2008:33). Tiriamame lauke atsiskleidžia Šutinienės įvardytas laiko ir erdvės santykis, konstruojamas per vietą, kur vizualiais atminties sklaidos būdais pateikiama istorinė Pajūrio atmintis, idealizuojamas jūrinės bendruomenės gyvenimas ir jūros, kaip vietos, nostalgija. Jūrinės bendruomenės iš esmės mažos ir glaudžios, žmonės dalinasi bendra kolektyvine atmintimi – tiek Kuršių nerijos, Neringos regione, tiek Klaipėdoje. Mat dažnas žmogus, gimęs šalia pajūrio regiono, migruoja į didmiestį – Klaipėdą, giminė išsibarsto, o ankstyvoji socialinė, arba trauminė atmintis telieka bendra, kolektyvi ir reprezentuojama taip pat – per bendras nuotraukas, video medžiagą, paminklus, jungiančius kelias krantines. Peleikis socialinės atminties įvietinimo tarp turistų ir migrantų prizmę šioje vietoje parodo Nidos ir jos apylinkių negalintys palikti senosios kartos žmonės – teisinamasi per senu amžiumi ir sentimentais kraštui.

1.5 Turizmas antropologijoje. Etniškumo aspektas

Turizmo plėtra padeda atgaivinti kultūrą – pasak Wood'o, jau vien etnis turizmas leidžia pajusti kultūrinį *kitoniškumą* (otherness) (Wood 1997:1), tad turizmas Neringoje nemaža dalimi paremtas būtent šaknų paieškomis. Smith teigia, kad etnis turizmas labiausiai propaguojamas žmonių, norinčių pasijusti visiškai kitokioje kultūroje, tarsi ne savame kailyje. Taip pat priduria, kad etnis žinių geidimas, skatinantis keliauti, panašus į aplinkos turizmą, kuomet siekiama kuo didesnių įspūdžių (arbatos plantacijos). Pasak Woodo, kultūrinį regiono unikalumą puikiai išreiškia būtent etninių grupių gyvenimo būdas bei artefaktai. Taip pat autorius pažymi, kad labai dažnai etninės grupės yra „nurašomos“ dominuojančios etninės daugumos – etninės mažumos kultūrinės žymės apibūdinamos kaip marginalios ir nemodernios (Wood 1997:8). Dominuojančios grupės dažniausiai veikiamos globalizacijos, gan nemenkos kultūrinės asimiliacijos bei Vakarų įtakos, tad mažesnės etninės grupelės, ypač jei šios siekia išlaikyti autentiškumą, lengviau reprezentuoti kraštą bei kultūrą (Neringos atvejis).

Wood'as, cituodamas Vakarus nurodo, kad žmonės gali būti suklasifikuoti į atskiras apibrėžtas ribas, pagal menamą bendrą istorinę kilmę, bendrus protėvius, o šią kilmę parodo tai, kaip jie atrodo ir kaip elgiasi (Wood 1997:8). Šiuo atveju, Kuršių nerijoje gyvena nemaža dalis šeimų, kuriuose vienas lietuvis, o kitas vokiečių, arba rusas – tačiau jų istorinė regioninė praeitis bendra, tad teigti, kad šių žmonių atmintis keliais aspektais kolektyvi ir panaši, tačiau išreiškianti skirtingas emocijas, yra teisinga. Neringoje galima aptikti daugelį kultūrinių artefaktų, nurodančių etninį kitoniškumą, tokį įdomų turistams. Kuršių nerijos muziejiškumas bei unikalumas, antrinant Wood'o teorijai, jog mažesnės etninės grupelės „užspaudžiamos“ didesnių, pasitvirtina – pajūry užsifiksavusi gyvenviečių hierarchija. Yra išrinkta menama sostinė – Nida, mažesnių miestelių gyventojai mano esant iš kaimo, o štai Nida jiems – miestas. Šioje vietoje matyti etninių vertybių pasidalinimas – nors Kuršių nerijai puoselėti dedamos vienodos pastangos, vietiniai savo gyvenvietėms skiria unikalų dėmesį ir skleidžia unikalias regionines vertybes. Wood'as teigia, kad Vakarų etninio identiteto konceptas nemenkai skiriasi nuo koncepto, išreiškiamo žmonių, gyvenančių būtent viename ar kitame konkrečiame regione. Šiandieną kolonijinis valdymas ir postkolonializmas dažniausiai aiškiai politiškai ir turistiškai apibrėžia etniškumą (Wood 1997: 7). Etninis turizmas nurodo būtent tas etnines grupes, kurios yra kitokios, išskirtinės bei aiškiausiai apibrėžtos ir išreikštos. Kultūra, pasak Wood'o – etninio identiteto simbolių viena formų; turizmas šiuo atveju sustiprina įspūdį, kad kultūra tampa sukonkretinta per etninio identiteto prizmę. Etninis identitetas išreiškia tam tikrą apibrėžtą

kultūrą, pakankamai gryną ir unikalią. Tai ganėtinai akivaizdu Kuršių nerijos regione, ypač Nidoje – nors etninių grupių šiame regione ne viena, tačiau visos laikosi ir puoselėja savo tradicijas, bei leidžia vežėti kitoms, priimdami jas kaip savaime suprantamas ir kai kuriais atvejais netgi savas. Tampa nebeaišku, kur prasideda ir baigiasi kultūrinės etninių grupių ribos ir kieno vienas ar kitas palikimas.

2. METODOLOGIJA

2.1 „Ėjimas į lauką“ : lauko pristatymas

Mano magistrinio darbo tiriamoji vieta – Kuršių nerijos Lietuvos dalis, menanti spalvingą istoriją. Kuršių neriją nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo siekta transformuoti iš sovietinės į europietišką (Peleikis 2006:114) – pagyvinti aplinką: namų eksterjerą, pagerinti pakrančių būklę, steigti restoranus, informacijos centrus, renovuoti viešbučius bei pritraukti turistus, pasitelkiant pasižymėjusių žmonių užgyventas vietas (T.Manas, G.D.Kuvertas, L.Rėza, Nidos kolonijos menininkai). Iš esmės bene didžioji dalis Kuršių nerijos ir Klaipėdos pakrančių gyventojų užsidirba būtent iš turistų – atminties dalybos tampa neatsiejama verslo dalimi. Posovietinės visuomenės domėjimasis ir sugrįžimas prie tautinių šaknų, suformuotas atgimimo idėjų, iki šiol neša indėlį į istoriškumą, sykiu neleisdamas likti Pajūrio gyventojams be pajamų. Vietos ir erdvės nostalgija bei romantizavimas skatina pagyvenusius žmones sieti likimus su „jūrine aplinka“. Kaip teigia Peleikis, po Geležinės uždangos griuvimo, Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir atsivėrus sienoms, į Pajūrį plūdo turistai iš Vakarų, genami susidomėjimo ir etninio turizmo, aplankyti užgyventų vietų keliavo vokiečiai (Peleikis 2006:102). Paveldo objektai Kuršių nerijoje ilgainiui tapo vizualiniais paminklais, išreiškiančiais interpretuotą viešą istoriškumą. Kaip pastebi Peleikis, Kuršių neriją, taip pat ir Nidą, turistai pradėjo lankyti devyniolikto amžiuje, sužavėti regiono gamtos, ypač kopų. Tuo metu regionas dar priklausė Prūsijai, neužilgo pateko į vokiečių rankas, ir galiausiai atiteko Rusijai, kuomet vokiečiai iš Kuršių nerijos turėjo išsikraustyti, palikdami visą sukaupytą materialųjį paveldą. Iš pradžių Nidą, mažą žvejų kaimelį, atrado rašytojai, o vėliau ir vokiečių bei prūsų dailininkai, Karaliaučiaus meno profesoriai su mokiniais, kurių buvo gausybė. Kuršių nerioje žvejai garsėjo nuoširdumu ir polinkiu atvirauti, taip yra iki šiandienos - tai itin žavėjo menininkus ir kultūros atstovus, nuostabūs tapyti peizažai ir užrašyti žodžiai masinio daugelį lankyti Nidą bei jos apylinkes. Sunkus darbas, stichijos, spalvoti peizažai, ramumo ir griausmo samplaika, dvasingumas beprotiškai žavėjo dailininkus, žvejuose jie matė erdvės ir laiko užgrūdintus žmones, jautė neapsakomą pakylėjimą galėdami būti šalia kažko truputį antgamtiško, pakylėto virš kasdienės rutinos. Iki šiol bene populiariausia dailininkų, viešėjusių Pajūryje tematika – „jūros žmonės“ bei plati jūra, valtelės, kopos, švyturiai.

Gyvenimas miestelyje rodėsi toks paprastas ir kupinas stichiškumo vienu metu, kad tapo romantizuojamos bene daugelis elementų, atrandamų pajūryje. Pasak puikiai pastebi Peleikis,

dailininkui E.Mollenhauer'ui pavyko užfiksuoti dabar jau beveik išnykusios etninės bendruomenės apraiškas – kuršių tradicijas bei senąją indo-germanų baltų, panašią į latvių, kalbą. Lyg šios dienos Nidoje išlikę šios etninės mažumos, save įvardijančios latviais, apraiškų. Kai kurie Nidos gyventojai dar tebekalba kuršių kalba, kas esti labai egzotiška ir traukia turistus, tačiau tikrieji kuršiai nelinkę bendrauti su svetimais, ypač genamais turistinio intereso. Kaip teigia Peleikis, prieš ir po pirmojo pasaulinio karo vokiečiai Nidoje ieškojo ramybės ir atsipalaidavimo, Nida tapo vokiečių kurortu – krašto vaizdai mirgėjo laikraščiuose, atvirukuose (Peleikis 2006:104). Tačiau, skirtingai nei teigia Peleikis, ne vien vokiečiai plūdo į regioną, krašto kultūrą populiario ir vietiniai.

Pasak K.Jokubavičienės, ne tik vokiečiai žavėjosi Neringa - dvidešimtaisias Klaipėdos regionas atiteko Lietuvai, mūsų gyventojai, menininkai, vėl atrado pajūrį ir jo laisvę, Kaip taikliai pastebėta K.Jokubavičienės: “Nidoje buvo gyva „laisvojo meno“ dvasia, priešingai nei Vokietijoje, kur įsibėgėjo nacionalsocialistų 1933 m. pradėta kampanija prieš modernųjį meną, apšauktą „išsigimusiu“ (Entartete Kunst).“ (<http://www.nidacolony.lt/lt/kolonija/istorija>). Pajūris tapo užuovėja nuo negandų, savotiška turistų, poilsiautojų bei menininkų oazė.

Vietiniai „jūros žmonės“ džiugiai sutiko atkeliaujančius – šis turistų pliūpsnis reiškė naujoves ir klestinčią ekonomiką. Kaip ir anksčiau, tai ir dabar, neringiškiai vasarą nuomoja savo būstus atvykėliams, meno kolonija kviečia apsistoti menininkus. Iš tikrųjų, vienas labiausiai traukiančių elementų pajūry buvo ir tebėra, pasak Peleikis, romantizuotas Vakarų požiūris į egzotišką kuršių kultūrą (Peleikis 2006: 104). Išlikę nemažai etnografinių žvejo sodybų, reprezentuojančių kuršių kultūrą ir kitų lankytinų vietų. Bene ant kiekvieno kampo Nidoje aptinkama maitinimo įstaiga, siūlanti paganyti akis į kuršiškus buitės elementus, puošybą, paragauti šviežios, Lietuvos pajūrio žvejo pagautos ir paruoštos žuvies. Šie žvejai, siūlydami žuvį, iš ties daug gali papasakoti apie jūrą, šie ja romantizuoja ir sieja savus likimus su ja. Įsitvirtinus turizmui, atsirado viešbučių, o kartu ir darbo jaunimui (Peleikis 2006:104). Kaip teigia Peleikis, tarpukariu pajūrio jaunimas itin domėjosi tokiu gyvenimu, kurį reprezentavo atvykėliai. Šiai dienai jaunimo Kuršių nerijoje itin mažai, daugelis išsivažinėję į užsienius, matyt, sužavėti kitokio, atvykėlių gyvenimo. Neringoje nūdienai nelikę itin daug darbo, ypač ne sezono metu.

Ilgainiui, teigia Peleikis, Nidos menininkų kolonija, įkurta vokiečių, tapo atsakinga už Kuršių tradicijų reprezentavimą ir išsaugojimą, bei turizmo plėtrą. Dvidešimtaisias dailininkas E. Mollenhauer'is įkūrė „Niddener trachtenverein“ – asociaciją, reprezentuojančią Nidos kostiumus. Klubo tikslas buvo išsaugoti kuršių tradicijas Nidoje. Tačiau, pasak Peleikis,

Mollenhauer'is norėjo matyti Nidą tokią pat, kokią ją matė vos čia atvykęs – tradicišką, mažą, autentišką bei romantišką žvejų kaimelį, nepalietą miesto atributų (Peleikis 2006:104). Kuomet jūros pakrantės priklausė Lietuvai, vokiečių gyvenimas pasikeitė, tai, kas buvo menama kaip kuršiška, tapo vokiška, ir atvirkščiai. Kaip pavyzdį Peleikis pateikia kuršių merginos tautinį kostiumą, kuris ilgainiui tapo vokiečių turistų suformuota vokiškojo folkloro dalimi (Peleikis 2006:105).

Šio tyrimo esminis pagrindas – interviu ir lauko stebėjimas, šiuo atveju, kuo autentiškesnėje gyvenamojoje buitinėje aplinkoje. Peleikis vaidžiai nupasakotoje aplinkoje. „Eiti į lauką“ pradėjau šių metų ankstyvą rudenį, kuomet buvau supažindinta su projektu, siekiau įsijungti į pajūrio regiono žmonių aplinką ir patirti išgyvenimus, formuojančius pastarosios vietos socialinę - kultūrinę bendrystę. Kaip ir planuota, tyrimą Nidoje su išvykomis po Neringą ir Klaipėdą vykdžiau kelias savaites, imdama interviu iš „jūros žmonių“. Pastarųjų amžiaus riba – nuo keturiasdešimties lyg aštuoniasdešimt kelerių metų,- brandi patirtis sąlygoja ilgesnį gyvenimo tarpą bei tikresnį, neperpasakotą istorijų variantą. Be viso kito, amžiaus cenzas pasitvirtino – žmonių, menančių istorinius įvykius daugiau pasitaikė brandaus amžiaus (Klaipėdoje), o Kuršių nerijoje jaunimo negausu, visi išsivažinėję kas sau – į didmiesčius, mokytis, arba migravę į užsienį – užsidirbti arba ieškoti istorinių tautinių šaknų. Kuršių neriją okupavus Sovietų armijai, daugelis čionykščių kėlėsi į Vokietiją, kaimynines šalis ir kiek atokiau nuo pačio pajūrio, Lietuvai atgavus Kuršių nerijos žemes, į jas ėmė plūsti asimiliavusi kultūra. Dar antrojo karo metu vadinamieji lietuvninkai (Sliužinskas 2006:116) taip pat kėlėsi į Vokietiją, stengdamiesi išvengti karo pasėkmių. Be interviu ėmimo iš žmonių, kurių pirminius kontaktus gavau projekto dalyvių pagalba, o vėliau teko kalbinti praeivius gatvėje, atlikau stebėjimus žmonių susibūrimo vietose – kultūros namuose, bibliotekose, parduotuvėse, kavinėse ir nuosavuose butuose bei namuose. „Ėjimas į lauką“ suformavo galimybę patirti jūros žmonių buitį bei kasdieną. Bene daugeliu atvejų informantai pasikvietė mane į svečius, ir tik su keliais teko susitikti viešose erdvėse, tačiau pastarasis variantas nelabai pasiteisino dėl privatumo stokos bei šurmulio. Interviu iš visų išvardytų metodų informacijos suteikė daugiausia.

Lauko stebėjimas pateisino vietos identifikavimo paieškas. Vaikstant ar važiuojant per apylinkes sutikau bendros pajūrio regiono simbolikos, menančios gamtą, jūrą bei užuominas į natūralumą. Apibendrinant „ėjimą į lauką“, susiplanavus laiką bei kolaboruojantis su projekto dalyviais, gavau leidimą gyventi Nidos menininkų kolonijoje, naujai perstatytame lofto tipo name, susiradau kontaktus, ir turint galimybę žmones pasikviesti į tą pačią Nidos koloniją, naudojausi proga išnaudoti erdvę, kaip vėliau teko įsitikinti, labai įdomią Pajūrio regiono

žmonėms. Taip pat naudojami viešomis erdvėmis – teko apsilankyti ne vienuose namuose, vietinėse parduotuvėse ir žmonių susibūrimo vietose – muziejuose, renginių vietose.

Klaipėdos pakraščio, jungančio su mariomis, žemėlapis

Lauko tyrimo metu atlikau dvylika interviu, daugiausia Nidoje, kiti interviuojamieji žmonės – iš Juodkrantės, Preilos bei Klaipėdos. Lauką stebėjau taip pat daugiausia Nidoje, nemažai Juodkratėje bei Preiloje. Pirmąsyk vykstant į Smiltynę, susidūriau su painiais Klaipėdos keliais – nuorodą į perkėlą žymėjo mažytis stendas vaizduojantis stilizuotą laivą.

Apsisitojus meninkų Nidos kolonijoje, atsirado gamybė jau nuo pačių pirmų akimirkų įsitikinti šio regiono kitoniškumu – kolonijos raštiškas įspėjimas tausoti vandenį iš čiaupo – Kuršių nerijoje vanduo kelis kart brangesnis nei likusioje Lietuvos dalyje, bei ramybė, apimanti visą Nidą ir likusią Neringą. Iš esmės į Neringą

Etnografinis laivas, priklausantis Jūrų muziejui

patekti yra ganėtinai nepatogu – persikėlimas su keltu į Smiltynę yra pakankamai brangiai įkainotas, tačiau Kuršių nerijos gyventojams, kaip ir keliaujantieys autobusu, taikomos lengvatos – jie gali keltis nemokamai arba su tam tikrom išlygom, Neringoje renkamas mokestis už įvažiavimą į regioną. Bevažiudama maniau, jog šis mokestis skirtas tik važiuojant į vieną pusę, tačiau klydau. Taip pat ir su perkėla – sumokėjus įvažiuojant, išvažiuojant mokėti nereikia. Visas šis

apmokestinimas bei kliūtys įvažiuojant – kitų valstybių piliečių kontrolė bei valstybinė politika, formuojanti tarptautinius santykius bei reguliuojanti turizmą. Mat nemaža dalis žmonių į Neringą bei jos apylinkes atvyksta tik savaitgaliais, siekdami pailsėti bei atrasti jūrinį kultūriškumą, aplankant muziejus bei etnografines vietas. Vizituodama Nidos gyventojus, iš pradžių ieškojau tiesiogiai su jūra susijusių žmonių – žvejų bei kapitonų, tačiau šių ne sezono metu, beužsiimančiu jūrine veikla, nebuvo matyti. Tad, pasitelkusi projekto dalyvių, menininkų, pagalba, susiradau pirmuosius kontaktus – daugiausia kapitonų, bei žvejų žmonių, kurių vyrai jau buvo mirę. Iš esmės tikrųjų senųjų žvejų visoje Kuršių nerijoje likę tik keli. O ir Klaipėdoje gyvi vos keli tikrieji, vis dar bežvejojantys. Vis tik kelis senuosius žvejus pavyko pakalbinti, tačiau retas kuris vis dar užsiima jūrine veikla. Vieni pažymėjo, jos žvejodavę iš būtinybės, nes kurortiniuose miesteliuose be žvejybos, statybos ir svečių aptarnavimo nebuvę ką veikti. Kiti

ėmęsi verslo – žmonių plukdymo ir savo butų nuomos turistams. Galiausiai, tyrimui įpusėjus, ėmė rasti vis skirtingesnių sluoksnių, socialinės klasės, ir profesijų atstovų, kurie vienas su kitu vienaip ar kitaip buvo ir tebėra susiję. Žmonės, gyvenantys jūrinėje, vienokiu ar kitokiu būdu yra susaistyti ir pažįstami. Net klaipėdiečiai su Preiloje gyvenančiais. Susisiekimas tarp Klaipėdos ir Kuršių nerijos yra palankus tik vietiniams (autobusai ne sezono metu kursuoja tik savaitgaliais), tad visas laikas, daugiausia praleistas savaitgaliais, buvo skirtas aplinkos stebėjimui, bendravimui, dalyvavimui susipažinimui su jūros žmonių kultūra, asimiliavusiais vietos papročiais bei sklaidoma atmintimi.

Vizituodama Preilą, aptikau etnografines kapinaites, kuriuose susijungia šiandienos modernumas – Lietuvoje dabar madingo marmuro ir mini sodelių antkapinė kompozicija ir vokiečių kultūrą menantys grakštūs antkapiniai mediniai bei geležiniai ornamentuoti kryžiai. Kapinaitės negausios, tačiau renovuotos – tai mena tvora su medine pertvara, naujas medinis suoliukas, ir vis dar tebelaidojami žmonės. Tarp senųjų vokiečių kapų gausėja ir lietuviškų pavardžių. Panašiai laidojami žmonės visoje Neringoje – regionas nedidelis, kapinės saugomos kaip etnografinis paveldas, kultūrinės asimiliacijos išraiška. Iš

Preilos etnografinės kapinės, pagrindiniai vartai

esmės, vizituojant šį regioną, susidaro įspūdis, jog vietiniai žmonės daug tolerantiškesni už daugumą kraštiečių – nežiūrint į represiją, kultūrinę kaitą bei nesustabdomą turistų,

iš skirtingų pasaulio kampų, bangą – vietiniai saugo

Vokiečio kapas Preilos etnografinėse kapinaitėse

jūrinę kultūrą, mano, jog tik turistai jiems padeda išgyventi ir klestėti, kadangi valstybė, pasak kelių informantų, yra daug ką uždraudusi bei atėmusi. O bendrauti su kitų šalių žvejais, tuo pačiu rusais ar skandinavais, net nemokant užsienio kalbos, žvejams nėra problema – kaip kad šypsodamasis sakė vienas kalbintų žmonių : *mes šnekame jūros kalba*. Be vokiečių šeimų, visame Lietuvos jūros regione gausu rusų pilietybės žmonių, atvažiuojančių čia pigiai apsipirkti. Tad nei vienas vietinis, toje pačioje Nidoje, nebesistebi išvydęs prabangiai apsirengusį, naujausią mašinos modelį bevairuojantį rusakalbį, apsipirkinėjantį Maximoje, su krepšiu, pilnu ikų, mėsos ir šampano. Vienam savaitgaliui. Vietiniai nepalankiau kalba apie vadinamus „naujuosius nidiškius“, pasak vieno 49 metų vyro:

„Prisistatato kotedžų čia ir būna tik vasaromis, namas negyvenamas žiemom stovi“

Etnografinis žvejo namas

Iš esmės dauguma pastatų reprezentuoja senąją jūros žmonių kultūrą ir yra renovuoti pritraukti turistus. Kelios eilės kotedžų ar etnografinio tipo sodriaspalvių namelių priklauso verslininkams ir Lietuvos įžymybėms, siekiančiomis pabėgti nuo gyvenimo šurmilio. Daugelis šių namų žiemomis negyvenami, ir nuomojami tik esant būtinybei. Kaip kad minėjo keli informantai, šių namų savininkai – turtingesni žmonės iš visos Lietuvos, *naujieji nidiškiai*. Tyrimo eigoje išaiškėjo, jog socialinė atmintis priklauso nuo socialinės klasės bei išsilavinimo. Viena vertus, vieni informantai teigia, jog anksčiau buvo geriau, kitiems geriau dabar, pastarieji nesaisto savęs su jokio pobūdžio nostalgija. Lytis, šiuo atveju, didelės įtakos neturi. Ne viena žvejo ar kapitono žmona pažymėjo, jog ne sykį yra žvejojusi ar kaip kitaip talkinusi savo vyrui, jai jūra nėra svetima.

Paskutinėmis tyrimo dienomis Juodkrantėje pagausėjo žvejų – daugelis rusakalbiai, pasinardinę savo veiklon. Tarp žvejų – vienas kitas paauglys, prie vyresniųjų šonų – degtinės butelys. Bežvejojantys prie žiemai uždaryto laivo – baro, rodos, visai nesibaimina žvarbaus, tačiau saulėto bei vėjuoto oro. Daugiausia besikalbantys apie pagautas žuvis ir kitus jūrinius pasiekimus. Dauguma žvejų – perkopę keturiasdešimtmetį, nuo galvos iki kojų apsimituriavę kamufliažiniais drabužiais, užsikloję paklodėmis, pasirūpinę stipriaisiais gėrimais arba karštu gėrimu termose. Kaip kad minėjo vienas žvejų, pastarieji čia, į Juodkrantę, suvažiuoja iš visos Lietuvos ir kaimyninių šalių – čia nėra tokių mokesčių, kuriuos reikia mokėti Neryje žvejojant, Vilniuje. O ir žuvys daug didesnės pagaunamos – tarša mažesnė. Žvejai pasirenka prieplaukas ar kopas, dažniausiai visi telkiasi vienoje vietoje – vienas nuo kito kiek atokiau, jei nepažįstami, tačiau besidalinantys ta pačia erdve.

Iš ties, būnant Nidoje, žvejų gatvėje nesutiksi, ypač rudenį ar žiemą, pastarieji būna išplaukę į jūrą arba padeda šeimynai namuose. Dažnas vidutinio amžiaus žvejys nevedęs, tad, kaip kad pats teigia: ištrūkti prie jūros paprasta, bet sugrįžti mamai padėti reikia. Pastebėjau, kad nemaža dalis žvejų į savąjį amatą įtraukia

Namas Juodkrantėje

vaikus – dažnas paauglys bent palaiko rankose meškerę, tačiau itin susižavėjęs žvejyba neatrodo.

Laivas-baras, saugomas vasarai, žvejų susibūrimo vieta

Kitas aspektas – etiniais tiriamojo lauko klausimai. Iš ties iškilusi interviu įrašymo ir užrašymo problema. Vienas informantas iš pradžių sutikęs būti įrašytu, su sąlyga, kad interviu bus šifruotas, kitą rytą paskambino, norėdamas įspėti, kad nenaudočiau jo interviu arba neminėčiau jam, jo nuomone, nepalankių faktų. Viena moteris, kurios kontaktus buvau gavusi jau iš kelis sykius kalbinto žmogaus, kalbėtis nesutiko visai, motyvuodama tuo, kad ji sena ir nebeturinti, ką bepasakyti. Penkiasdešimties metų žvejys, sutiktas atsitiktinai, perkant žuvį vietiniame kioskelyje, paklaustas, ar sutinka duoti interviu, atsisakė, taip pat teigdamas, kad neturi ką papasakoti. Vis tik tą patį žveją atsitiktinai radau jo pačio namuose, atėjusi pakalbinti pastarojo tėčio, tačiau savo namuose šis žvejys kalbėjo netgi daugiau už tėvą. Tad man šiame tyrime buvo svarbu savanoriškos pastangos pasidalinti gyvenimo istorijomis, tačiau ne kiekvieną sykį pavyko interviu įrašyti, pašnekovui nesutikus įamžinti jo mintis. Dar viena problema, susijusi su interviu neįrašymu – techniniai nesuderinamumai. Šiuo atveju – nesuveikęs USB diktofonas, dėl kurio buvo prarasta trys valandos interviu.

Interviu metu atsiskleidė informantų požiūris į Pajūrio regioną – visi apklaustieji teigė neketinantys vykti iš Nidos/Preilos/Juodkrantės/Klaipėdos, kadangi su šiuo regionu juos sieja, visų pirma, istorija. Žmonės tarsi pririšti prie šių žemių, nors tik nedaugelis yra kilę iš šio regiono. Daugiausia čia gyvenančių į šias apylinkes atsikraustė kartu su šeimomis, dar vaikai būdami, genami karo negandų – ir pasiliko. Dėl ramybės, tikrumo ir gamtos.

„Jeigu jau kraustyti, tai tik į Klaipėdą“

(buvęs kapitonas, 75 metai)

Nei vienas kitas regionas pašnekovui negalėtų suteikti pageidaujamos ramybės, kadangi: „Kaunas kauniečiams, čia nešvaru ir nesaugu“, „Vilnius iš vis svetimas“. Juntama glaudi sąsaja su vieta, erdve bei laiku, istoriniai sentimentai, postsocialistinis netikrumas bei neaiški ateities vizija. Iš esmės, sovietmečiu pajūrio gyventojams buvo užtikrinta pelninga veikla, gyvenamoji vieta – atkovojus nepriklausomybę viskas pasikeitė – verslą žlugdo kapitalizmas, vartotojiškumas bei oligarchai, žmogus turi stengtis išsilaikyti pats, tačiau šiuokart valstybė neatsakinga už visokeriopą aprūpinimą, ku skundžiasi daugelis informantų. Vis tik atsiranda ir tokių, vyresniosios kartos atstovų, jautusių nepriteklių, kurie mano, jog dabartis yra palankesnė – žmonėms užtenka būtiniausių dalykų ir socialinė karo trauma gali būti pamiršta. Tad šioje vietoje kyla kartų konfliktas. Vis tik daug ką lemia amžius ir kartų kaita, daugelis grindžia savo prisirišimą prie regiono amžiumi ir sveikata:

„Nu tai būčiau jaunas, tai maučiau aš į tą užsienį, o ko čia likt“

(žvejys, 59 metų)

Požiūris į vietą, kaip namus, taip pat formuojamas per socialinės atminties prizmę – su pajūrio regionu siejamos jaunystės dienos, vaikystė.

„Gyvenau aš ir Šiauliuose, ir Klaipėdoj, bet ne tas ten...“

(žvejys, 59 metų, Nida)

Daugelis apklaustųjų namais apibūdina būtent tą vietą, kurią atsimena kaip nostalgišką, gerą. Romantizuota erdvė tampa žmogaus namais ir socialinės atminties centru. Vis tik, kai kuriais atvejais, prisimenama vaikystė traumos kontekste, tačiau šis kontekstas sietinas ne tiek su vieta, kiek su įvykiais ar nenatūraliom elgesio interpretacijom:

“ Atsimenu, tėtis neleido žiūrėti, kai vokiečiai ten tuos vedė, o po to sušaudė “

(neįgaliųjų centro vadovė, 69 metų)

„Norėjau aš išmokti vokiečių kalbą, nu dėl turizmo, bet, nu, žinot, negalėjau...“

(buvęs kapitonas, 75 metų)

Jaunimas, gimęs ir užaugęs Pajūry, ateities nesieja su šiuo regionu, nes šičia per mažai veiklos. Vyresniajai kartai, atvirkščiai, svarbu ištrūkti iš postsovietinio netikrumo užsitikrinant ateitį, perteiktą per sentimentus ir romantizuotus praeities prisiminimus.

Interviu surinkta informacija skiriasi nuo informacijos, skleidžiamos aplinkoje. Aplinkoje gausu jūrinės simbolikos – Nida, ruošdamasi šventėms, medžių šakas papuošia Kalėdų burbulais, užuot stačiusi eglę, tačiau vis tik reprezentuoja vartotojiškumą, ties stulpų viršūnėmis šalikėlėje, kaip ir visur Kuršių nerioj bei Klaipėdoj, palikdama puošmenas, vaizduojančias laivus, gyvūnus bei jūrinę simboliką (jūros arkliukus). Šitaip Pajūris siekia įprasminti visą jūrinį identitetą, suvokiamą ne tik mūsų kraštui, bet ir užsienio šalims ir bet kokio išsilavinimo žmonėms. Aplinka byloja apie europietiškumą, vizualų etninį įvaizdį, kurį parodo etninių statinių autentiškumą nurodančios metalinės lentelės, prikaltos prie pastarųjų namų. Kaip minėjo viena pašnekovių, tik nedaugelis iš tikrųjų autentiškų namų yra išlikę šiuose regionuose. Kiti statiniai restauruoti turistiniais sumetimais. Vis tik aplinkoje matyti keletas skirtumų – vartotojiškai visuomenei sukurtas etninio paveldo pavyzdys, su tam tikromis užuominomis į tikrumą ir senasias tradicijas – čia turiu omeny senas išlikusias sodybas, pirmuosius poilsio namus (daugelis jų nugriauti, atsitatyti nauji statiniai, arba dar tik statomi). Vis dėl to, tikrosios atminties įvietintas pamatas atsilikęs keliomis kartomis – tai yra, transformuotas jau kelis sykius, paliekant įspūdį dabar jau vien tik brandaus amžiaus žmogaus galvoje. Turistų iš Vokietijos gausa ir Rusijos piliečių buvimas viename bendrame katile su lietuviais, kuršių mažuma formuoja naują Pajūrio identitetą, senąjį palikdama kaip sentimentą.

Kaip jau minėjau, sovietų pradžios nostalgija yra išlikusi mano tiriamųjų atmintyje. Tai jaunystės ar vaikystės atmintis, sietina būtent su jūrine vieta. Šičia pabrėžiama romantizuotų sentimentų svarba bei poreikis šiuos sentimentus išreikšti. Sentimentai išreiškiami per daiktų bei nuotraukų kolekcionavimą, siekiant perteikti istoriškumą bei pagarbą tam, kas buvo. Po postsovietizmo seka jaunosios kartos atminties Pajūrio išsaugojimas, tik šioje vietoje pajūris tarsi kaimas, laukymė, kurioje nėra, kas veikti, tai yra – nėra perspektyvų. Vieta užsitikrinama dabartis, nebereikia blaškytis ir ieškoti kažko savito, natūralaus ir tikro – visa žmonės, gyvenantys Neringoje ir Klaipėdoje turi čia. Tačiau sykiu tai, kas yra yra arti, nebetenka prasmės “jūra šalia, bet tiek mes jos tematom”. Žmonės pirmiausia savo atmintį ir save patį tapatina su erdve ir laiku, o tik po to su materija – jūra, kopos, miškas, butas/namas.

Neringos žvejai save identifikuoja kaip jūros žmones, suprantančiais vienus kitų be žodžių ir simboliškai. Jiems jūra – atsipalaidavimas bei meditacija:

“Jis net kartais namie nepadedą – išeina sau į jūrą ir svajoja”

(žvejo žmona, 86 metų)

Senyva moteris skundėsi, kad jos sūnus šitaip leidžia laisvalaikį net smarkiam lietui lyjant. Iš esmės žvejojimą tie patys žvejai įvardijo kaip būtinybę, prie kurios priprantam ir nuo kurios per daugelį metų pavargstama. Skirtingai kalba kapitonai, netekę dėl vienos ar kitos priežasties galimybės užsiimti verslu, plukdyti žmonių ar krovinių. Tad, vieni pavargsta, kiti gailisi, treči stebi, tačiau visus jungia vieningas jūrinis ryšys, kolektyvinis ir visa apimantis. Be to, Pajūryje visi vieni kitus pažįsta, vyrauja dėsningumas ir bendra patirtis – socialinių traumų, kaip kad vokiečių okupacija ir toji vokiečių kalba, kurios nei vienas nidietis ar kitas Kuršių nerijos gyventojas mokytis neketinantis net verslo sumetimais. Išaukštinama lingvistinė ir kultūrinė krašto svarba bei nepageidaujamos kultūrinės transformacijos išraiškos.

Vieną didžiausių vaidmenų Lietuvos pajūrio regionuose atlieka ekonomikos ir politikos sfera - įvažiavimo apribojimai ir kelto rinkliavos konstruoja tarptautinę kontrolę – tai, kaip, kas ir ką gabena, kokiais sumetimais ir kodėl. Politika konstruoja ir institucionalizuoja kasdienį pajūrio žmonių gyvenimą bei nurodo į tokį elgesį, koks valstybei ar pavieniam asmeniui atneš didžiausią indėlį į vienokią ar kitokią sferą, daugiausia rekreaciją ir turizmą.

Kitas svarbus aspektas – kurortinių miestų vardo išsaugojimas bei kavinių ir barų kainoraštis. Esant gausybei turistų ne tik iš Lietuvos, bet ir kaimyninių šalių, vietos gyventojai neretai skundžiasi dėl per ne lyg perkainotos produkcijos. Daugelis gyventojų, paklausti, ar kažkur buriasi laisvalaikio teatsako, jog tai beesą per brangu, o nemokamų pramogų, ypač vyresnio amžiaus žmonėms, be susitikimo bažnyčioje, net jei neesi tikintis, nėra. Pajūrio bendruomenės mažos, tad skatinami vartotojiškumo suformuotos ideologijos, jog viską reikia nusipirkti, buriasi nemokamam laisvalaikio praleidimui, kaip kad Nidos neįgaliųjų centre, kur renkasi ne tik neįgalieji, kurie, pasak vadovės, labai tingūs, bet ir senjorai, vakarais neturintys ką veikti ir kartu kuria apčiuopiamus dalykus, investuodami į juos tiek, kiek galintys.

Ateityje norėčiau labiau įsigilinti tik į vieną regioną – tai arba Klaipėda, arba Kuršių nerija. Šių dviejų regionų istorija skiriasi, kultūros, nors ir persipynusios, varijuoja ties skirtingų atminimų riba. Daugelis žmonių, kilusių iš Kuršių nerijos, keliai į didmiesčius ir į šią pusiasalio kultūrą integruoja savitą pasaulio suvokimą, dažnas neketina grįžti į Kuršių neriją, yra įsteigęs verslą ar sukūręs šeimą didmiesty. Aprėpus keletą regionų, tektų atskirti aplinkos stebėjimą ir interviu, kadangi tema pasirodytų per plati ir neapibrėžta.

Taip pat įdomus tarp sluoksniškumo ir hierarchijos aspektas, kuriam ištirti pritrūko informacijos:

„Nu vieną, iš matymo.. turėjau nemalonumą – aš plukdau kažkokius labai didelius nusikaltėlius, žinot, kaip, reiškia, ten vienas, ir samdydavo mane visokie ten, mafijozai, ir Kaune sėdi, ir gerus

žmones, ir blogus, aš gi, žinot, nežinau. Ir tie varė vot gi, prieš tai buvau plukdęs, kaip tik, tokį vieną, aukštuomenę, profesorių, nu ir paskui išplaukiu aš naktį, ir naktį prauplaukiau pro darbą savo, ir sūnų, kuris jau užsieny, ir tą pasiėmiau, ir kiek aš jau čia, vieną parą, tuos mafus. Nu ir užkabino – vežioja ten ekskursija prezidentą ir tie pradėjo užkabinėt - man gėda, o jis gi nežino, daleiskim, kas ten tokie, su mersais, ojei, tik nusikaltėliai, žinot, kai jie ten turi visko... „

(buvęs kapitonas, 75 metų)

Retas kuris kalbintas žmogus prisipažino turėjęs tokios ar panašios patirties. Ši trauminė atmintis nurodo į skirtingų kartų ir skirtingų sluoksnių kultūrinį suvokimą. Iš vienos pusės – visiškos priepriešos reprezentacija, iš kitos – glaudi kolektyvinė patirtis, išslikianti kaip kolektyvinės atminties pavyzdys. Šiuo atveju, pašnekovui buvo svarbu pasidalinti trauminiais išgyvenimais, persipynusiais su nostalginiiais potyriais, kuomet kalbintas kapitonas dar plukdė savo laivą, turėjo klientų, ir, kaip kad pats teigia – ne bet kokių, o įsimintinų.

2.2 Lauko etinės problemos ir sunkumai

Bene didžiausia etinė problema, pasitaikiusi tiriamame lauke – vietinių žmonių nenoras bendrauti, grindžiamas baime būti paviešintiems. Keli neringiškiai nesutiko kalbėtis, nes manė mane esant žurnaliste, nors prisistačiau projekto dalyve. Visų atsisakiusiųjų amžius siekė 90 metų – jie teigė esantys per seni ir nebeįdomus bei neturintys, ką papasakoti, nes viskas jau iškalbėta. Taip pat keletas respondentų nesutiko būti įrašyti, tad turėjau užasirašinėti pokalbį į užrašų knygelę, tačiau šis būdas taip pat nebuvo labai pasiteisinantis, nes negalėjau visą laiką išlaikyti akių kontakto. Vienas apklaustųjų nesutiko, kad jo interviu naudočiau tyrime, nors jo pateikta medžiaga empiriniam tyrimui labai naudinga. Kelis sykius nesuveikė diktofonas ir interviu medžiaga buvo prarasta.

Vos tik atvykus į tiriamąjį lauką susidūriau su informantu stygiu – buvau numačiusi kalbinti žvejojančius žmones, tačiau tuo metu, kai atvykau - pastarųjų nebuvo. Teko belstis į namų duris, tačiau iš pradžių ir šis metodas nepasiteisino. Padėtis pagerėjo gavus pirmąjį kontaktą iš projekto, kuriame dalyvavau, dalyvių. Pasikalbėjus su pirmuoju informantu, gavau naujų kontaktų iš jo. Vis tik, net jei rekomenduotas draugų bei giminaičių, Neringos gyventojas, išgirdęs, kad noriu pasikalbėti, ne visad sutikdavo tai padaryti.

3. Socialinės atminties raiškos būdai „mano žemėje“

3.1 Atminties samprata

Atmintis tiriamame lauke išryškėjo dvejopa: vienu sykiu – individuali, kitu – kolektyvinė, arba socialinė. Individualia atmintimi identifikuojama ta, kuri išgyventa tiesiogiai konkretaus asmens, kaip, pavyzdžiui, individualūs jaunystės potyriai: dainavimas, pirmas bučinyš, – šie išgyvenimai asmeniškai, perduodami tik artimiausiems žmonėms istorijų, svajonių, sakmių pavidalu. Kita atminties klasifikacija – kolektyvinė, vieša, dažnesnė, kadangi šiuo būdu, socialiu ir kolektyviniu, perduodama bendra tapusi informacija. Šia informacija dalinasi Kuršių nerijos gyventojai, dalyvaudami viešuose renginiuose, lankydami regionines parodas. Sykiu, atminties žymės tampa bendros, kuomet išgyvenamas tas pats įvykis tame pačiame kultūriniame kontekste. Kaip kad minėta, individualūs pasakojimai bei istorijos parodo atminties tęstinumo ir pokyčių žymas (Climo, Gattell 2002:4). Atmintis tiriamame lauke – visuma dabarties ir praeities įvykių, atsiliepančių šiandienoje. Daugelis respondentų dalinosi nuotraukomis, prosenelių laiškais, rodė muziejinius eksponatus namuose bei kitokius kaupiamus materialius dalykus, pabrėždami, jog:

Renku, nes įdomu, kodėl gi nerinkti? Čia mano visa istorija, mano tėveliai, va, mano mama kaip gerai mokinosi, reikia parodyti!

(buvęs kapitonas, 75 metų)

Šioje vietoje išryškėja atminties išsaugojimo bei tęstinumo svarba. Atmintis savaime tampa neatsiejama nuo istoriškumo. Poreikis kaupti bei eksponuoti nurodo į žmogaus norą dalintis ir prisiminti. Tuo pačiu praeities relikvijos pabrėžia anų laikų grožį, skausmą – o visa tai, individuali kiekvieno išjausta atmintis, kurią siekiama žūtbūt išsaugoti:

O kaip neatsiminti? Čia gi svarbu, čia gi jaunystė mano, čia aš buvau. Kai atsimenu, žinau kas esu.

(pensininkas, 78 metų)

Poreikis atsiminti, įsišaknijęs žmonių sąmonėje, tampa identiteto aspektu, savęs įprasminimo ir suvokimo raiška. Antrinant Climo ir Gattell, be atminties nebūtų struktūros, paprasčiausio socialinio suvokimo, kaip perprasti vieną ar kitą aspektą, kaip bendradarbiauti bei perduoti patirtį ateities kartoms. Atmintis – pamatinis aspektas, kuriantis sąsajas tarp žmogaus ir aplinkos. Atsimenant mintyse aktyvuojama matyta bei jausta aplinka, sukonkretinanti dabartį bei

sufleruodama šiandienos elgsenos modelį, priimtina visuomenei kaip visumai bei daugumai individualiai. Elgsenos modelis, formuojamas istorinio tęstinumo, kiekvieno perprantamas per *buvimo* prizmę. Tai, kas išgyventa – pasikartoja atmintyje, tik skirtingomis aplinkybėmis.

Taigi, atminties aspektas tampa svarbus tuomet, kai siekiama apibrėžti, kur baigiasi praeitis ir prasideda dabartis, kadangi ryškos ribos tarp išgyvenimų nematyti. Čia turima omeny nematerialios patirtys, išlikusios respondentų atmintyje kaip praeities išdava, pasikartojanti dabartyje. Tai būtų šventės ir minėjimai, trauminės patirtys bei jaunystės/ vaikystės individualūs išgyvenimai, skatinami karo, pokario, stichijų ir jaunų dienų nostalgijos. Siekiama arba vengiama atkurti buvusių įvykių, vienaip ar kitaip užstrigusius pasąmonėje, o atsiminimų svarbą išreiškia tiek individuali, tiek kolektyvinė atmintis, kadangi pastarosios vienu ar kitu aspektu papildo ir konstruoja viena kitą.

3.2 Atminties raiška ir atminties nešėjų visuomenė

Atmintis sąlygoja atsiminti bei pamiršti, perduoti bei slėpti. Antrinant Connerton'ui, atmintyje ieškoma pėdsakų ir nuorodų į būtajį laiką: *aš mačiau, aš išgyvenau* (Connerton, Simbolinių praeities išgyvenimų randama per vizualius bei materialius objektus, įvykių atsiminimų nuotrupas, užgyventas vietas, artimą aplinką. Daugelis neringiškų mena jaunystę, o su šia sieja sunkų, tačiau romantišką gyvenimą, ypač akcentuodami darbą. Atsiminimai pateikiami įvairiomis formomis, tačiau vienos dažniausių – nuotraukos, paveikslai, knygos, laiškai, sugrąžinančios į buvusių laikus:

Va, kokias nuotraukas išsaugojau, čia trisdešimt ketvirti metai... aš čia vat visokių turiu. Daugelis žmonių išmeta visokius tokius dalykus, nu žinot, ir taip toliau...

(pensininkas, 78 metų)

Šis žmogaus teiginys parodo, kad atmintis individuali, priklausanti nuo pačio žmogaus asmeninės patirties bei individualių išgyvenimų, niekam kitam nepažįstamų ir, kartais, nesuprantamų. Tad saugoti vienokį ar kitokį praeities relikto tampa pačio individo pasirinkimas santykis su atmintimi – išgyvenimais. Tokiu atveju, be atminties negalėtų egzistuoti bendradarbiavimas bei suvokimas, jog patirtimi ir išgyvenimais galima dalintis, kas tampa labai

svarbu siekiant išsaugoti tam tikrą kultūrą. Dalijimosi svarbą puikiai iliustruoja Nidoje gyvenantis vyras, jau pensininkas, ir jo žmona, dirbanti viename vietinių neįgaliųjų centrų, suburiančių Nidos senjorus bei neįgaliuosius. Atsikėlė į jėdų čia, į Nidą, dar ankstyvą sovietmetį, ir, kaip patys teigia:

Tuo metu buvo geriau – ir žmonės bendruomeniškesni, ir visi darbus turėjo, nereikėjo pačiam mąstyti, kaip čia kąsniui užsidirbti, o ir žvejų bei kapitonų, vietinių, netrūko, dabar jau visi išmirę, tų tikrų tik vienas kitas. Jaunimas ilgai Pajūry neužsilaiko, va, mūsų vaikai bei anūkai irgi – per ne lyg nėra ką čia veikti.

(buvęs kapitonas, 75 metų)

Šiame teiginyje susiduria ne vienas atminties aspektas, tačiau itin pabrėžiama, kad kolektyvi atmintis tarsi susikoncetruoja ties vyresniąja Pajūrio karta, ir, kaip dauguma respondentų teigė – sulyg kartos nykumu, mažėja tikrųjų pasakojimų apie jūrą, slopsta nostalgija kraštui, gailimasi prarastų sąsajų su „atminties nešėjais“. Galima daryti prielaidą, jog vyresniajai Neringos kartai atmintis – viena svarbiausių nišų gyvenime, kadangi individualūs įsišakniję išgyvenimai formuoja dabartį ir yra neatsiejama praeities reiškinių dalis. Kuršių nerijoje ilgą laiką gyvenančius žmones įvardiju kaip atminties turėtojus, atminties nešėjus, - jie vieni pirmųjų šaltinių, turėjusių tiesioginį ryšį su įvykiais, formavusiais dabartinę pajūrio kultūrą bei jūrines tradicijas. Nemaža dalis respondentų, vis tik, dalinasi bendra patirtimi, tačiau pastaroji vienu ar kitu aspektu skiriasi: *anais laikais buvo geriau ir šiais laikais yra geriau*. Iš tiesų, atmintis itin priklauso nuo respondentų amžiaus grupės ir socialinės padėties. Turintys aukštąjį išsilavinimą, jaunesni nei septyniasdešimties metų asmenys drauge su savimi į šiandieną parsinešę kiek transformuotus istorinio paveldo modelius, nostalgiją buvusiai santvarkai, o kalbinti žmonės, neturintys aukšto išsilavinimo labiau pabrėžia šios dienos svarbą ir randa daugiau teigiamų pusių, apibūdinančių dabarties privalumus:

Aišku dabar geriau – va ir Maksimą netoli atidarė, turim parduotuvę, daug eiti nebereikia, anksčiau tai ir į miestą (Klaipėda, aut.p.) važinėdavom, o čia dar važinėja retai, va, kiek sutaupom dabar. (žvejo žmona, 78 metų)

Bendraujant su žmonėmis, išskyrė du atminties aspektai: dabarties suvokimas per praeitį, grindžiant teisioginiais išgyvenimais, bei dabartinis praeities suvokimas, interpretuojant praeitį. Galime numanyti esant skirtingai individualiai patirčiai, kuomet atminties grynumas išlaikomas, remiantis buvimu čia ir dabar, ir atvejis, kuomet atmintis būna perduodama, ir nėra tiesioginių išgyvenimų, kuriuos gali sukelti liudijimas įvykio, nutikuso žmogui stebint, kalbant, liečiant.

Tačiau tokiu atveju neišvengiamas socialinės atminties dialektikos aspektas - viena vertus, atmintis nukreipta ta pačia linkme, kita vertus – potyriai visiškai skirtingi, arba skirtingai interpretuojami.

Apibendrinant, atmintis išreiškiama dualumo principu, ir šis teiginys visiškai pateisina Connerton'o, Climo ir Gattell teorijas, jog individualūs pasakojimai „parodo atminties tęstinumo ir pokyčių žymas, išreiškia kolektyvines ar individualias reakcijas į istorinius įvykius“ (Climo, Gattell 2002: 5), ir, kita vertus - žmonių kasdienė patirtis yra itin sąlygojama praeities veiksmų ir praeities žinojimo, pavienio žmogaus potyriai esti individualūs ir skirtingai atsiliepia šiandienoje: nuoroda į praeities įvykius, kurių šią dieną neišgyvename, sąlygoja kurtis socialinę atmintį (Connerton 1989:2).

3.2. Atminties perdavimo būdai. Informacijos sklaida

3.2.1 Pasakojimai: atminties naratyvas

Vienas respondentų su tėvais būdavo vis siunčiamas iš vienos gyvenvietės į kitą, kadangi tėvai priklausė Šaulių sąjungai – tad kur nusiųsdavo pedagogų šeimyną, ten ir važiuodavę - niekas neklausdavo, ar šie vykti nori, ar likti. Nors ir kilęs iš netoli Akmenės esančios gyvenvietės, vyras konkrečių savo namų įvardyti negalėjo – per ne lyg daug vietų per ilgą laiką buvo užgyventa:

Tai Nida mano namai, aš niekur nesikelsiu, senas gi jau, tai kur tau. Čia jau, taip sakant, mano vieta, daug išgyventa, čia visos pažintys, draugai.

(buvęs kapitonas, 75 metų)

Perduodama atmintis tampa kolektyvia. Kol pastaroji individuali ir jos laikomasi tik sau, asmeniškai, ir atmintis suvokiama kaip artima, kolektyvumas nustumiamas į šoną. Sociali ji tampa tik tuo atveju, kai nusprendžiama dalintis informacija. Kaip teigė Connerton'as, dalinimasis informacija kuria hierarchiją, tačiau, šiuo atveju – hierarchija suprantama kiek siauriau – hierarchiškumą sudaro atminties nešėjai, turėtojai (Connerton 1989:1). Individualius potyrius ir istorinę simboliką galima blokuoti, ją slėpti bei kitaip ignoruoti, arba atvirkščiai – viešinti, plėtoti bei vystyti. Vienas viešinimo pavyzdžių – nuotraukų bei laiškų eksponavimas. Dauguma tiriamo lauko pašnekovų išsaugojo nemažą šusnį nuotraukų iš skirtingų vietovių,

menančių praėjusius laikus: tėvų relikvijas, žmonių plukdymą laivais, turistus burlaiviuose, jūreivių draugų darytas pažintines nuotraukas, žvejybą, jūrą. Šios relikvijos atspindėjo ir tėviškę, ir Lietuvos pajūrį:

Aš daug keliavau – va, žiūrėkit, čia net pakrantė prie Rusijos, visur mes buvom, ir su tėveliais, dar kai gyvi... Visur mes buvom, ne tik čia.

(buvęs kapitonas, 75 metų)

Šis žmogus, plukdydamas visus nuo inteligentų lyg nusikaltėlių, vengė tik vieno – vokiečių kalbos, primenančios karą bei jo pasėkmes. Vyras, pats būdamas išsilavinęs, baigęs aukštąją mokyklą, dirbęs skirtingo profilio darbuose ir puikiai mokėdamas anglų kalbą, vis tik bandė griebtis vokiečių kalbos, kad jo verslas klestėtų, tačiau, galiausiai, liko prie to, kas jam atrodė artima ir tikra:

Nu žinokit, norėjau aš tą vokiečių kalbą, dėl darbo, bandžiau mokytis, nu bet, nu negaliu. Va, anglų, galiu iki dabar, puikiai moku, o čia vokiečių daug, plukdyčiau, bet negaliu, tiesiog negaliu, sąžinė neleidžia, ir viskas...

(buvęs kapitonas, 75 metų)

Kalbinant ne vieną pašnekovą, ypač vyresnio amžiaus (septyniasdešimt kelerių metų) atsiskleidė nepakantumas vokiečių kalbai, nors, paklausus apie vokiečių šeimas, kurių čia liko apie dešimt teiškirdau tik tiek, kad pastarieji: *normalūs žmonės, jie tokie patys kaip mes*. Kaip teigia Šutinienė, „etninius konfliktus dažniausiai sukelia ne etniniai prietarai ir stereotipai patys savaime, o galių susidūrimai.“ Taip pat ir Connerton'as kalbėjo apie galią skleisti atmintį. Tačiau, akivaizdu tampa tai, kad šiame regione būta nemažos kultūrinės asimiliacijos ir čia gyvenantys, griežtai neapibrėždami savo etninio identiteto, dalijasi ta pačia erdve, kuri laikas nuo laiko priklausydavo vis kitai valstybei, tokiu būdu išvengdami etninių konfliktų.

Tokių pavyzdžių tiriamame lauke nemažai, tad didžiausią atminties perdavimo būdų dalį sudarytų pasakojimai bei istorijos, svarbios pasakojantiems. Svarbumas apsprendžiamas tuo, ar pasidalinta informacija pasiektų platesnę auditoriją, ypač jaunos žmones. Nors dažnas pašnekovas teigė, kad: „*kam aš čia būsiu įdomus toks senas, paklauskite jaunesnių...*“ Vis tik jaunesni žmonės, kilę iš pajūrio, akcentuoja globališkumo svarbą, gilina į aspektus, esančius už jūrinės aplinkos ribų, tačiau pabrėžia, jog jūrinė kilmė intriguoja ir vadina ją *egzotine*, tačiau jaunų žmonių atmintis nesiekia pokario, tad jie nupasakoja socialinės atminties kolektyvines apraiškas, neturėdami tiesioginio pokario laikmečio potyrio. Vyresni žmonės noriai dalinasi

nuotraukomis, siekiančiomis tėvų ar net senelių jaunystę, anų laikų veikla, jei tik sutinka pasidalinti savo gyvenimo istorija. Būta ir atvejų, kuomet, vengdami žurnalistinės praktikos bei viešumo, neringiškai vengia dalinti interviu, šitaip užkirsdami kelią informacijos sklaidai. Tačiau šiuo aspektu pasižymi jau į devintąją dešimtį įkopę jūros žmonės, teigdami, jog:

Jau viskas pasakyta ir išpasakota, nebeturiu, ką pridurti, ieškokit jaunesnių

(Preilos gyventoja, 89 metų)

Iš tiesų, kuomet miestelis mažas, atmintis tampa glaudžiau kolektyvi, labiau sociali, nei individuali, apibrėždama ribas tarp to, ką galima sakyti bei viešinti, ir tarp to, ko negalima. Vienas respondentų, norėdamas, kad jį prisimintų kaip kapitoną, plukdantį žmones, reprezentavo savo aplinką kaip romantizuotą jūrinę, be rūpesčių bei nostalgiką, tačiau vienos to pačio miestelio respondentės atmintyje susikonstruotas šio žmogaus poveikslas nuo jo paties savęs identiteto suvokimo skyrėsi:

Koks jis kapitonas! Baikit, tegu neišsigalvoja! Žvejys jisai yra, visą jaunystę pražvejojo.. sakot plukdė žmones? nežinau, nemačiau pati. Žvejys jis yra.

(Žvejo našlė, 78 metų)

Šiuo atveju pasakojimų konstruktas susideda iš savitų potyrių bei praeities nuotrupų, reprezentuojančių realistiškas ar pritemptas aktualijas, tačiau minėtas pavyzdys labiau išreiškia šališkus tarpusavio santykius, nei bendrą kolektyvinę arba socialinę atmintį. Iš tikrųjų, šioje vietoje pasireiškia Šutinienės minėtas galios aspektas, kuomet siekiama įrodyti arba nuneigti vieną ar kita esamą aspektą, atskiriantį vieta susijusių žmonių identiteto suvokimą. Vienas neringiškų pasirinko pasidalinti patirtimi, nurodančia į pažintis. Vyrui pasirodė svarbu papasakoti, su kokiais žmonėmis jam teko bendrauti, o istorijos atskleidė, jog viena buvusio kapitono draugų – Nidos apželdintojo anūkė, į Pajūrį atvykstanti aplankyti savo tėvų gimtinės, vedina etninės nostalgijos gimtiems kraštams ir siekio išvysti nuostabias kopas bei pajusti pajūrio dvasią. Pasak kito pašnekovo, į Neringą, ypač Nidą, atvyksta žmonės, genami ne tik etninių šaknų ieškojimo, bet ir ieškodami, kaip pasipelnyti arba sutaupyti:

Va, matot šitą namą? Stovi čia per žiemą, niekas čia negyvena, apipeliję viskas.. Vasarom atvažiuoja, paremontuoja ir vėl jų nėra. Naujieji nidiečiai visokie, prisistato tokių namų ir biznį sau daro.

(pensininkas, 81 metų)

Naujieji nidičiai – pasiturintys lietuviai, parengę verslo planą ir atkeliavę iš įvairių Lietuvos miestų bei miestelių, įkurdina viešbučius ir gyvenamuosius namus, tačiau pajūrio aplinka bei bendruomene nesirūpina, pasirodo tik tuomet, kai ateina vasaros sezonas. Tačiau ir tuo metu neužsibūna, - pasižiūri, ar pastatai tinkamos būklės ir vėl keliauja savais reikalais. Tai akivaizdžiai piktina vietinius gyventojus:

Pristato čia šitų nereikalingų pastatų, o po to nesirodo, visokie čia po to nusikaltėliai apsigyvena juose, bet mes jau pratę, tai kažkaip ir nebaisu...

(Slaugos namų direktorė)

Neringiškiai saugosi pasiturinčių lietuvių ir mielai įsileidžia žingeidžius užsieniečius. Net rusai atvažiuoja Nidon apsipirkti. Pastaruosius domina prabangos prekės, ypač maistas. Tad šalia restorano i Maksimos matyti eilę išrikiuotų naujausio modelio automobilių vietiniams nėra nuostabu. O ir regionas saugus – visi vieni kitus pažįsta visoje Neringoje. Vienas etninio turizmo ir palankumo pavyzdžių – neringiškių ryšiai su užsienio piliečiais:

Turiu aš draugų iš visur, atvažiuoja pas mane kartais, tai paplūkdau. Nu tiesa, jis tai iš Lietuvos, bet žmona iš Rusijos, tai taip ir susitinkam visi, dar savo draugų iš visur prisikviečia, tai va taip ir plūkdau visus... man įdomu, žinot, visokios kultūros, visokios šalys.

(kapitonas, 65 metų)

3.2.1.1 Dabarties ir praeities priešprieša: pakazūchos nebuvo

Istorijos tiriamame lauke atskleidė daugiausia – pašnekovai galėjo rinktis pasakoti, kas jiems svarbiausia, kas labiausiai įstrigę pasamonėje ir kuo jie norėtų pasidalinti. Vienas respondentų, paprašytas papasakoti vieną labiausiai įstrigusią istoriją, kalbėjo apie nešvariąją žmonių plukdymo pusę – klientų problematiką, interesų nesutapimą ir nepagrįstą jo paties verslo uždarymą. Pašnekovas pasakojo, kaip senais laikais beplukdydamas nusikalstamo pasaulio žmones susidūrė su nemalonia situacija – pastarųjų netoleruotinu elgesiu. Sykį, vyrui plukdant minėtus nusikalstamos veiklos pasekėjus, kitapus laivo praplaukė vieno šalies vadovų ekskursinė jachta. Nieko nelaukę, pirmieji istorijos veikėjai ėmė kibti prie aukšto rango žmogaus, darydami gėdą istorijos herojui. Be viso kito, vyras denin buvo pasiėmęs savo, tada dar, nesuaugusį sūnų,

kuriam šis įvykis taip pat paliko netikrumo įspūdį. Pasak vyro, jam nelabai svarbu, ką plukdyti, gerus ar blogus žmones, vis tik – pinigai tie patys, užsidirbti sąžiningai plukdant keleivius, tačiau šis įvykis kažin koku būtu žmogui įsirežė į sąmonę – gėdos išvengti nepavyko, o nesusipratimai, respondentų akimis, tarp inteligentijos ir šalies netoleruojamųjų išaugo dvigubai. Šis įvykis sustiprino dar vieno aspekto aktualumą - brandaus amžiaus žmogus gailisi, kad jo verslas buvo uždarytas nepagrįstais metodais ir jam tenka tiesiog talkininkauti žmonai jos veikloje – vyrui pramoga nuvežti moterį į Klaipėdą, aplankyti draugus, klasiokus bei bendradarbius. Pasak Šutinienės, viena trauminės socialinės atminties apraiškų yra nesugebėjimas pamiršti (Šutinienė 2003:15). Emocinė trauma, nors ir izoliuota, kartojasi per sapnus, nerimą, vaizdinius bei baimes. Bene dauguma pašnekovų noriai prisiminė tik tuos nutikimus, kurie vienokiu ar kitokiu atveju susiję su bendrai visuomenei pažįstamais veikėjais, pažintinomis vietomis. Vienas respondentų, pirmiausia, labiausiai didžiavosi savo išsilavinusiais tėvais - pedagogais, ypač mama, išsaugojusia visą šūsnį prisiminimų – nuotraukų, pašto ženklų bei senų knygų kolekcijų. Šią kolekciją teko pamatyti savomis akimis. Rodydamas mamos nuotraukų albumą, pašnekovas pabrėžė, kad tuo metu (mamos jaunystės mokyklos laikais) merginos buvo natūralios, mama net išsaugojusi sąrašą bendramokslių, prisegdama šių nuotraukas, pavardes bei adresus – tam sykiui, jei ilgainiui tektų kokią draugę susirasti. Nuotraukose – tam tikri ritualai, šiuos dienos akimis žiūrint – propagandiškų įvaizdžių kūrimas, tačiau, iš tikrųjų, kaip kad vyras teigė – tuo metu, nors tėvai ir priklausė sąjungai, jokios, jo žodžiais tariant, „pakazūchos nebuvo“. Kaip kad ir nuotrauka, vaizduojanti vyro mamą, dar jauną, gamtoje klūpinčią po šventojo paminklu, sunėrusia iškeltus priekyje delnus – tuo metu religingumas nedaugeliui žmonių terūpėjo:

Viskas, žinokit, vykdavo natūraliai ir negalvojanč, kas ką pagalvos – jei kokia nuotaika užklupdavo - žmonės nesivaržydami ją išreiškėdavo, ne kaip dabar, tada kiti laikai buvo, žmonės atviresni – kaip yra, taip ir sako, ir ką jūs mums...

(buvęs kapitonas, 75 metų)

Aišku, jei tik būdavo draugų bei giminaičių apsupty, sąjungų viršininkai, ko gero, tam tikrų elgesio ar etikos normų pažeidimų nesuprastų. Šiandienai vyras vis dar kaupia savo knygų, nuotraukų, kriauklių, meno kūrinių, menančių jūrą, kolekciją ir tikisi sutikti žmonių, kuriems galėtų šią istorinę medžiagą parodyti, bei papasakoti savo istoriją – respondentas jaučiasi atsakingas už savo paveldo išsaugojimą bei perdavimą kitoms kartoms.

3.2.2 Atminties vizualumo išraiška: nuotraukos

Prie pasakojimų prisideda bene vizualiausias informacijos šaltinis – tai, kas puikiai iliustruoja atmintį. Tiriamame lauke atminties raiškos šaltinių rasti nėra sunku – kraštas saugomas Unesco, ir jau vien šis faktas nurodo į informacijos gausą regionine prasme. Neringoje apstu nuorodų į parodinius ir monumentalius meno objektus, etnografines vietas bei kitas svarbias bei lankytinas vietas. Rengiamos parodos Neringos įvykiams atminti, pasižymėjusiems žmonėms pagerbti.

Neringos miesto šventė Nidoje, stendai Neringos krašto istorinei veiklai atminti

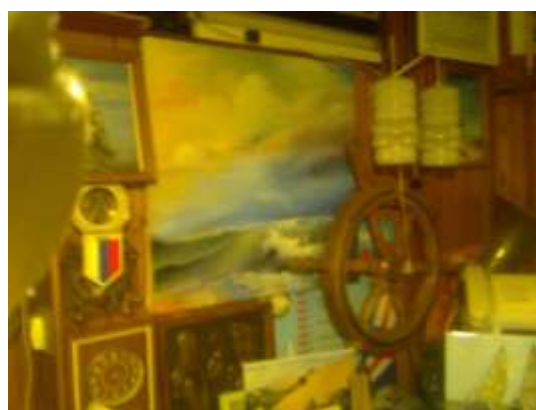
Atminties perdavimo raiškos būdas – nuotraukos – glaudžiausiai reprezentuojantis tam tikro laikmečio dvasią ir vizualiai pateikiantis atmintį. Atmintis iliustratyviausiai pažinama per jusles : regą, skonį, kvapą, lytėjimus, vien iš pasakojimų bendras išpūdis vargiai susidaro, šiaip ar taip – šie aspektai esti labiau individualios atminties išdava, nei kolektyvios atspindžiai. Kaip teigia Connerton'as, kai vienas ar kitas įvykis, nutikęs praeity, bet ne konkrečiam žmogui individualumo lygmeny, ir kuris nėra įrodytas, kaip tikrai įvykęs, kognityviai negali būti laikomas besąlygiškai tikru (Connerton 1989:13). Tačiau, skirtingai nei pasakojimai, kurių tikrumas gali būti subjektyvus, nuotraukos beveik visais atvejais garantuoja atminties tikrumą. Viena vertus – atmintis iliustruojama, kita vertus – reprezentuojama, tačiau šiuo atveju svarbu nubrėžti ribą tarp to, kas menama ir to, kas yra tikra. Tačiau šis aspektas subjektyvus. Nuotraukos – kaip atminties raiškos priemonė – kartu ir reprezentatyvi, ir neinformatyvi. Iš

esmės šis aspektas labai priklauso nuo stebėtojo objektyvumo ir subjektyvumo. Jei nuotrauka svarbi ir daug reiškianti vienam respondentui, kitam ji bus neformatyvi bei beveik nieko neprimenanti.

Kolektyvios, muziejinės išraiškos modelis, skirtas socialiniame kontekste pažinti arba atsiminti, matytas pirmose nuotraukose, skiriasi nuo individualaus, žyminčio asmenines nuorodas į atmintį. Kapitonas, kadaise plukdęs žmones, parodė kolekciją objektų savo rūsyje, kuriuos renka jau kelis dešimtmečius. Čia apstu visokių dalykų, jungiančių kelis amžius ir formuojančių atminties nešėjo tapatybę:

Įdomu, viskas čia mano sukaupta, man svarbu, noriu kam nors parodyti. Va, žiūrėkit, aš ir šitą seimo narį pažįstu, kur ant plakato, ar atpažįstat? Jaunas jis dar. Buvo čia pas mane atvažiavęs, tai irgi rūsį parodžiau.

(buvęs kapitonas, 75 metų)

Kapitono „muziejus“ namo rūsyje

Kalbant apie vizualinės informacijos svarbą, pasak Collier, kamera sugeba užfiksuoti žmogaus ar vietos atvaizdą, o tiksliau – įrašyti į atmintį konkrečius ir tikslus objekto duomenis, o analizuoti tą pačią aplinką ar žmogų galėtų ne vienas tyrėjas ir neribotą laiko tarpą vis iš naujo (J.Collier, M.Collier 1986:8). Iš tiesų, šis metodas pasiteisina, kuomet siekiama pamatyti tai, ką respondentas pamiršo akcentuoti, arba pritrūko žodžių išreikšti. Keli informantai, pritrūkę duomenų, tai yra – iš atminties išsityrusių, bet žmogui svarbių epizodų, bandė ieškoti tarp sąsajų, šiam aspektui įprasminti rodydami nuotraukas, besidalindami laiškais bei kita vienos konkrečios simbolikos atributika, išreiškiančią atsiminimus. Iš esmės, nebuvo tiek svarbu, kas nuotraukose pavaizduota, kiek svarbus faktas, kad šios praeities relikvijos apskritai yra išsaugotos bei tebesaugomos arba gailimasi, kad nėra, ką parodyti:

Tai ne, ką jūs, nebėra seniai tų nuotraukų, sudegė visos, parodyčiau dabar tėviškę, jūrą kadaise, nu bet nėra, tai dabar nieko jau

(žvejo žmona, 87 metų)

Nuotraukų išsaugojimas, net ir meninės plotmės, kuomet vaizduojama ne konkretus asmuo, ar objektas, o kažkas abstraktesnio – ne ką mažiau svarbūs respondentams, ir šios nuotraukoms suteikiama emocinė nostalginė praeities reikšmė. Kita vertus, vienas respondentų įvardijo priešprieša tarp vertingų ir nevertingų kadrų. Pasak jo, kadras vertas motyvo, kuomet savarankiškai stengiamasi įprasminti akimirką. Pašnekovui svarbus akimirkos tikrumas ir grynumas:

Atvažiuokit vasarą, čia pilną tokių, kur ant akmenukų piešia, tai pasižiūriu, ir aš galėčiau, nu kaip, bet nepripažįstu. Gražu, bet jeigu aš to negaliu padaryti, tai ir nedarau. Mokykloje fotografija labai smarkiai užsiiminėjau, meno žmonės mane mokino, menininkai. Dabar skaitmeniniu nepagausi to momento, ne, nepagausi. Ten buvo menas, o dabar – kas čia dabar, špok, pasiimi su aparatu, telefonu. O dabar jeigu, a, m, su telefonu, tai jie momento nepagauna. Ne, ten iš tikrųjų buvo menas, reikėjo sugebėti pagauti.

(žvejys, 59 metų)

Nevertingais kadrai tampa automatiškai, jei fotografuojant nededama individualių pastangų nuotraukos motyvui išreikšti. Vis tik, šiuo atveju, sąsajų su atmintimi respondentas ieško per meninę prizmę:

Nebeturiu aš nieko (skaitmeninių nuotraukų, aut.p.), o dabar juostos, ir tų negausi... Turiu aš dar juostinių nuotraukų. Nu tai čia mano jaunystė, vaikystė, todėl saugau, bet labai mažai mano nuotraukų, nemėgstu fotografuotis, ir savęs.

(žvejys, 59 metų)

Apibendrinant, fotografijos – kaip viena atminties išraiškų, bene informatyviausiai pateikia žmogaus buvimą tada ir dabar, čia ir ten. Tačiau nuotraukos savarankiškai neveikia – šioje vietoje išskyla istorijų, kaip papildomos informacijos, medžiagos svarba. Šį sykį itin padėjo buvimas autentiškoje meninėje kolonijos erdvėje, nuo seno turinčioje tiesioginių sąsajų su Neringos, ypač Nidos, gyvenimu. Iš tiesų, pastebėjau, jog Neringoje nemažai vizituojančių ir gyvenančių kultūros, meno atstovų, tad jų įtaka, mano manymu, vietiniams žmonėms ganėtina akivaizdi. Krašte gausu ne tik kultūrinio paveldo, tačiau ir dailės akademijos studentų bei dėstytojų darbų, tad ir Neringos kultūrinis gyvenimas neatsiejamas nuo menininkų – vietiniai jūros žmonės bei menininkai kolaboruojasi Pajūrio tradicijoms išsaugoti bei vieni kitus

motyvuoja gerbti gamtovaizdį: augaliją, vandenį, kopas. Menininkai, nuo seno tapę lygiaverčiais Neringos gyventojais, vietinių priimami kaip savi, o ir tie patys vietiniai pasižymi nuoširdumu ir atsidavimu savo kraštui, o tai labai padeda tyrime.

3.3 Vieta

3.3.1 „Mano žemės“ aspektas

Gyvenamoji aplinka bei erdvė tiriamame lauke – specifinė, subordinuota, kuriama pačių Neringos gyventojų per dalijamą patirtį. Lawrence-Zúñiga teigia, jog žmonės užrašo savo dabartį į aplinką, kurioje gyvena (Lawrence-Zúñiga, 2001:13). Tad aplinka tampa užkoduota. Kiekvienas veiksmas ar simbolis išreiškia „įrašytą“ įvykių seką, o be atminties, kaip jau išsiaiškinome, sunkiai galėtų egzistuoti santvarka, tuo tarpu – nesugebėtumėme įskaityti prisiminimų naratyvo. Tiriamame lauke žmonės atsijoja savo bendruomenę nuo likusios šalies dalies, susikonstruodami jūrinę tapatybę. Jūrinė tapatybė, šiuo atveju, susideda iš tam tikrų apibrėžtų, tačiau menamų krašto linijų bei žmonių tarpusavio santykių. „Jūros žmonės“ kontaktuodami su atvykėliais kuria subordinuotą aplinką, išskirdami savitą kultūrinį bendravimo modelį. Pastarasis susideda komunikacijos formų ir kito žmogaus statuso identifikavimo. Tad čia formuojamos dvi žmonių grupės: vietiniai ir atvykėliai, šiuo atveju vietiniai – tai tie, kurie glaudžiausiai ir tiksliausiai, atvykėlių akimis, reprezentuoja jūrinę kultūrą bei tradicijas, bei atvykėliai – jūrinės ekonomikos gerintojai bei remėjai. Be šių aspektų, taip pat išsiskiriami ir vietos: *čia, kur esu aš*, ir *ten, kur yra jie*. Tiriamasis laukas strategiškai yra rekreacijos bei turizmo zonoje, kuri, pasak Lawrence-Zúñiga, cituojančio Odermatt'ą, labiau aprūpinta turistų poreikiams, nei atsižvelgiama į vietinių gyvenimo kokybės pagerinimą (Lawrence-Zúñiga 2001:22). Iš tiesų, pačioje Nidoje gyvenantiems yra keblu nueiti pramogauti, tad jaunimo čia mažai – kainos pritaikytos turisto kišenei. Tačiau ne tik jauni yra priversti susigalvoti pramogų bei rasti nebrangių prasiblašymo vietų už pajūrio ribų – pagyvenę taip pat sunkiai save išreiškia per kultūrinę prizmę:

Čia viskas labai brangu, kainos užkeltos, viskas dėl turistų, tai vienintelis prasiblašymas – šita bažnyčia, kur Nidoj stovi, nors aš ir netikintis...

(buvęs kapitonas, 75 metų)

Neringoje susidaro įspūdis, jog turistai, siekdamas patirti kuo daugiau įspūdžių, yra pasiruošę išleisti pakankamai nemenką sumą pinigų, o verslininkai ir valstybė šia situacija naudojasi, prideda mokesčių, apmokestina įvažiavimus, pelnosi iš atrakcijų, skirtų turistams prisivilioti, kadangi ir pačių turistų Neringoje gausu, ypač vasaros laikotarpiu. Kita vertus, Neringoje nėra ekonomiškai neišnaudojamo ploto – vietiniai vasaromis apsigyvena vasarnamiuose, o savo butus nuomoja turistams, tad kad ir kaip bebūtų – Neringos verslo planas pasiteisina, tačiau tik išgyvenimo prasme. Norint pajusti gyvenimą, teigiant vieno gyventojo žodžiais: *reikia mauti į užsienį, kol jaunas, ką gi čia benuveiksi*“. Vis dėlto, šis verslumas pradėjo rasti tik praeitame dešimtmetyje, anksčiau Neringa buvo poilsio nuo miesto šurmulio vieta, per ne lyg nepaliesta ekonominių interesų, darbo rinka nebuvo tiek išvystyta ir apskritai pasiūla skyrėsi nuo šiandieninės, o tai parodo ir pačių vietinių prisiminimai:

Čia nebuvo tokios pramonės, kaip čia sakant. Čia kas buvo – žvejyba, paskiau komunalinės ir miškininkystė.

(buvęs žvejys, 86 metų)

Nors Neringa ilgainiui ir tapo itin verslininkų mėgstama vieta, iš vienos pusės vietiniams gyventojams tai išėjo į naudą – ne vienas respondentas džiaugėsi, kad vasaromis turi klientų, atidaryta parduotuvių, nebereikia važiuoti apsipirkti į didmiestį, galima ganėtinai brangiai pardavinėti žuvį, kadangi kainos užkeliamos dėl turistų gausos. Tačiau, iš kitos pusės, daugiau besiskundžiančių – žiemą nelabai išnuomosi būstą – lauke šalta, pačiam nėra kur dėtis, tad svarbu per vasarą užsidirbti kuo daugiau, taip pat didelė konkurencija:

Tėvas 34 metus dirbo, o aš dabar nueinu – ir pacanai, pacanai, tai ką tu, sakau, rupūžės, konkurencija. Sakau: pacanai, pas tėvą ateidavot, o tėvas ką, kapeikas iš jūsų prašydavo? ir duodavo gi jiems, o dabar žuvys pinigų kainuoja.. O čia yra, kurie supranta, ir kurie nesupranta.

(žvejys, 59 metų)

Visuose pokalbiuose, bei pastebėjimus tiriamame lauke, susijusiuose su vieta, dominuoja prisiminimų motyvai bei atminties simbolika. Motyvai bei simbolika perteikiami per vaizdus bei pasakojimus:

Lyginama, kas tuomet buvo geriau, ir kas dabar, bei atvirkščiai. Iš esmės, regionas ganėtinai politizuotas, daugiausia dėl kultūrinės bei turizmo sklaidos, valstybei bei pavieniams asmenims siekiant pelno. Pasak Lawrence-Zúñiga, bendriausi ir populiariausi atsiminimai, kurie dažniausiai persipina tarpusavyje, nustumiami į šoną, o valstybė skatina viešoje erdvėje reprodukuoti vieningus bei dominuojančius atsiminimus, o tai ypač matyti posovietiniuose regionuose (Lawrence-Zúñiga 2001:6). Taip pat, kaip teigia Lawrence-Zúñiga, sistemų vyravimas reikalauja viešų erdvių monopolizacijos, tokiu būdu įgalinant ir veikiant atsiminimų sklaidą.

Pajūry svarbu reprezentuoti jūrą, poilsį, rekreaciją, kultūrinės regiono ištakas, tačiau daugelis motyvų po truputį pradeda plisti iš Vakarų, vėl gi, dėl pelno. Iš kitos pusės, valstybinio masto Neringos kultūrinio paveldo išsaugojimas yra puikus veiksnys, skatinantis šaknų bei tradicijų išsaugojimą. Vis tik, dauguma respondentų laikosi ne primetamos nuomonės, bet savo nuožiūrų, neketindami keisti gyvenamosios vietos. Nes, kad ir kaip bebūtų, pasak pašnekovų: *čia mano žemė*.

Regiono kuriamos priešpriešos tarp čia ir ten, tada ir dabar. Dauguma laikosi savo krašto, teigdami, jog keltis yra per seni, per daug sentimentų pajūriui likę, o ir sunkumai nevargina tiek, kad reikėtų keltis:

Aš nè pro kur, tik Nidoj, gyvenau ir Šiauliuose, ir Klaipėdoj- nepatiko man ten.

(žvejys, 59 metų)

Tai kur jau čia keltis, per senas aš, bet jei galėčiau, tai į užsienį važiuočiau, va jaunimui tai gerai...o į jokių kitą Lietuvos miestą tai jau aš nesikelsiu.

(buvęs kapitonas, 75 metų)

Nida – mano namai, čia mano žemė, aš čia užaugau, ištekėjau, čia mano vieta. Ne kur kitur.

(žvejo našlė, 78 metų)

Šiuose teiginiuose atsiskleidžia nuorodos į sentimentus ir nostalgiją vietai. Žodžiu *mano* apibrėžiama erdvė, tačiau ši erdvė labiau išreiškia ne materialųjį būstą ir apčiuopiamus objektus, bet romantizuotą menamą vietą, į kurią visad norisi sugrįžti. Stebint aplinką, susidarė įspūdis, jog savo bei savo namų asocijavimas su jūra būdingas bene visam Neringos regionui, kadangi visame krašte gausu simbolikos, pažyminčios jūros svarbą. Simbolikos randama visose nišose krašte: ekonomikoje, politikoje, kultūroje. Taip pat nei vienas respondentas neteigė, jog buvimas šalia jūros yra nesvarbus. Jūra – kaip namai, nurodo buvimo vietą, tačiau jaučiamą, bet nematerialią. Šioje vietoje pasireiškia namų ilgesio veiksnys. Namų, sukonstruotų paties žmogaus, jo pasąmonei veikiant:

Kai čia gyveni, tai ir tos jūros nepastebi, bet gi ji čia, už metro. O kai išvažiuoji, tai jauti, kad tos jūros reikia, reikia vandens, čia kaip namai jau tapo.

(žvejo žmona, 71 metų)

Erdvė tiriamame lauke nuvietinama. Objektams, esantiems aplinkoje, suteikiama reikšmė, primetama simbolika. Pasak Lawrence-Zúñiga, žmogus naudoja objektus, kad galėtų sužadinti bei sugražinti patirtį, į pastarąją įliejant simbolikos, ir primetant šią patirtį simbolikai (Lawrence-Zúñiga 2001:5). Namais tampa menama erdvė, vieta neapima konkrečių apibrėžtų ribų, ji tampa asocijuojama su simbolika, šiuo atveju – jūra:

Važiuot nevažiuočiau aš niekur, taigi amžius jau ne tas, ir man reikia tos jūros. Žinot, kai gyveni šalia, tai čia savaime suprantama atrodo, bet kai išvažiuoji, tai reikia jos, reikia...

(pajūrio gyventoja, 63 metų)

Kertiniai žodžiai: „mano žemė“ bei „man reikia jūros“ suponuoja, jog vieta, šiuo atveju žemė, jūra, materialinė vieta yra suprantama kaip simbolis, daugiau ar mažiau beribis, tik menamai apsibrėžiant erdvę regioniniame Pajūrio kontekste. Tai tėvų, mylimųjų žemė, labai svarbi nematerialiam suvokimui, jog namai – tai jūra ir visa, kas ją supa. Jūra ilgainiui tampa kaip gyvenamos vietos idealizuotas atsvaros taškas, buvimo čia ir dabar asociacija, persmelkta praėjusių laikų nostalgijos. Regione juntamas prisirišimas prie savos erdvės – ir materialiu, ir dvasiniu kontekstu: „čia mano vieta, niekur kitur“; „Nida – mano namai“. Respondentų konstruojama savita vieta perteikia regioninę vietos suvokimą bei gyvenimo Pajūry svarbą.

3.4 Vietos sureikšminimas

Parodymas, kaip veikia sentimentai kraštui, tampa svarbus analizuojant pajūrio gyventojų supratimą apie juos supančią apinką. Informacija, sklindanti iš valstybės kuriamų apybraižų, suponuota kolektyvinės atminties, skatinamos priimti kaip teisingiausią tos pačios valstybės, sklinda galios principu. Galia veikia per informacijos sklaidą ir šios informacijos kiekį. Kuršių nerijos visuomenė, neverbaliai įgaliota apibrėžti istorinę atmintį kaip nepamainomą ir tikriausią, konstruoja tam tikrą suvokimą apie Neringos kraštą. Čia turima omeny, jog nuo seno kuriama ir saugoma Neringos istorija atsispindi šiandienoje ir tradicijoms neleidžiama blėsti. Connerton'as kalbėjo apie atminties kuriamą hierarchiją, kuomet institucijos ar pavieniai asmenys yra įgalioti skleisti informaciją arba atmintį, arba jos neskleisti (Connerton). Daugelis niunsų koreguojama valstybės, siekiant turistų antplūdžio bei tradicinių šaknų išsaugojimo. Esant nemažam dėmesiui kraštui, neišvengiamai vieta nostalgiskai sureikšminama ne tik čia gyvenančių, bet ir atvykėlių. Nuo seno besiklostant istorinei padėčiai bei keičiantis santvarkoms, Neringa ne sykį keitė savo įvaizdį įvairių šalių kontekste, tačiau vienas aspektas niekuomet nekito – kurorto romantizavimasis. Kaip teigė Peleikis, nemaža dalis vokiečių, rusų, ir tuomet dar sovietų sąjungos narių šalių gyventojų plūdo į Nidą, vedini nuostabaus gamtovaizdžio troškulio bei romantizuoto vietinių žvejų gyvenimo apraiškų ieškojimo. O ir aplinkos būta draugiškos, kaip ir iki šiol – žvejai be galo nuoširdūs ir linkę bendrauti.

Tėvelis nusprendė čia persikelti, nes čia kolūkiai buvo. Ėjo, žiūrėjo, verbavo. Bet jis vienas išvažiavo, visa šeima kitur liko, jis pagyveno tris metus ir grįžo atgal. Sesuo čia mano ilgai gyveno, ištekęs už žvejo. Juodkrantėj, gale. Dirbo statyboj inžinierium, o čia jokio namo nebuvo, tai jis visus ir sustatė

3.4.1 Kuo formuojama jūrinė erdvė: ubagai ir bagoti

Žmonių kuriamas santykis pasireiškia per visuomenės tarpusavio bendravimą, kuomet atsiranda hierarchija: vienas turi mažiau, o kitas daugiau. Atsiradus klasių klausimui, iškyla kultūrinių tradicijų išsaugojimo ir bendravimo svarba. Jeigu anksčiau, šio amžiaus pradžioje, žmonės pajūryje buvo draugiškesni vienas kitam, bendruomeniškesni, dabar situacija pasikeitusi – turistams atveriamos durys, dalinamasi pasakojimais ar net asmeniniu gyvenimu, o santykis,

kuriamas tarp vietinių, gyvenančių tiriamame regione pakitęs – išsiplėtojus ekonomikai bei pasikeitus satvarkai nebeliko struktūruotų nurodančiųjų institucijų, skatinusių veikti, arba kitaip – atėjus postsocializmo tarpsniui, kiekvienas žmogus gavo laisvę rinktis, tačiau tuo pačiu buvo užkirstas kelias į lygybę. Verdery (1996) savo darbuose yra minėjusi, jog tuomet, sovietmečiu, dienotvarkių paskyrimas, masinės šventės vargindavo žmones, tačiau, kaip teigia bene didžioji dalis respondentų, tuo metu kaip tik visko buvo per akis ir vargo tiek žmonės nematė:

Vasaros laikais tai gerai, žiemą po ledu, ant ledo žvejot galima. Nesiskundėm tada gyvenimu, normalu tada buvo, ir premijas mokėdavo, daug žuvų sugaudavau, jau net kilogramais neskaitydavo, tonomis.

(žvejys, 87 metų)

Būdavo anksčiau bendruomeninių švenčių, žvejų šventės. Anksčiau tai vaježau, stalus statydavo, pagrindas čia būdavo.

(žvejys, 59 metų)

Žmonėms tuomet netrūkdavo dabar taip reikalingų pramogų. Šiuo metu, kuomet rinkta pritaikyta turistams, nors parduotuvių ir pramogų pakankamai, vietiniai pastarųjų dalykų neįperka, o ir niekas per ne lyg neringiškiais nesirūpina, tik patys savimi, į bendruomenės burdamiesi. Pasakojimai, lydimi vis išskylančios nostalgijos praėjusiems laikams, kuomet žmonės buvo bendruomeniški ir už sunkų darbą įvertinami, iškyla kartu su pokyčių realumu ir pasamoniniu suvokimu, kad kažgi, ar kas bepasikeis. Dabar, nors visos sąlygos gyventi lengviau įgyvendintos, žmonėms trūksta paramos – tiek dvasinės, tiek materialios.

Besiplečiant ekonomikai bei vis sparčiau įsitvirtinant verslumui Neringoje, šeimoms sunku konkuruoti su magnatais bei oligarchais, steigiančiais viešbučius, poilsio zonas bei išsiiperkančiais žemes. Vystosi konkurencija, pastebima net tarp tų pačių vietinių lietuvių šeimų:

Anksčiau geriau buvo, žmonės geresni buvo. Dabar biedni ir bagoti. Čia Nidoj – mano draugai, irgi riejas. Anksčiau to nebuvo, visi draugiški būdavo. Jūs turbūt nežinot, anksčiau prieš šventes kaimynas su kaimynu, o dabar gyvenau – ir kaimynas kaimyno nežino. Tu toks aš toks, tu savo, aš savo. Čia dar biški draugiškiau, bet nuvažiuoji į Klaipėdą ir labai svetimėja ten žmonės. Nu kaip, Klaipėda dar nėra. Nidoj iš vis nacionalizmo nėra, bet čia yra : aš toks, tu toks.

(žvejys, 59 metų)

Taip pat išlyka etniškumo ir klasės priešprieša: neringiškai linkę skirstytis į kelias bendruomenes: vietinių ir atvykėlių. Nors, iš pažiūros, vadinamoji „jūrinė erdvė“ konceptualiai daugumai - tiek atvykėliams, tiek vietiniams, vienoda – tai yra, pasižymi gražia gamta, saugomais objektais, romantizuota veikla, bei kultūra, atkeliavusia iš kuršių, iš tikrųjų emocijų lygmenyje esti labai skirtinga. Ilgą laiką gyvenantiems Neringoje vieta asocijuojasi su įvairaus pobūdžio atsiminimais, sunkiai pamirštamomis trauminėmis patirtimis. Atsiminimus, žadinamus objektų simbolikos, vis stengiamasi įprasminti, jausmus bei jusles atkartoti. Atvykę, daugiausia, čia ieško verslui tinkamų nišų, gėrisi gamta bei kopomis, tačiau neturi sąsajų su tikrąja Pajūrio istorija bei praeitim, sunkiais, bet romantizuotais, laikais. Tad, vyraujant klasės problematikai, galime išvelgti kuriantis atmintį. Pasak Sawalgha (1998), specifinė aplinka, kurioje vyksta vietiniai, lokalūs konfliktai, gali būti įvardijama kaip socialinės atminties konstravimo pradžios taško atsvara, tad problematiška aplinka naudinga analizuojant atminties naratyvus.

3.4.2 Nacionalizmas kaip identiteto išraiška

Tiriamame lauke „ubagas – bagotas“ tampa kertiniais apibūdinimais, nurodančiais gyventojų statusą. Vietiniai nacionalizmą susieja su kapitalizmu, siekiu individualiai gerinti gyvenimo kokybę, reprezentuoti tai, kas naudinga. Respondentai įvardija save esant *paprastais žmonėmis*, o *paprastumą* parodo geraširdiškumas, nuoširdumas, sugebėjimas padėti bei išklausyti, bendradarbiauti:

Pas mus, kaip ten to, nacionalizmo nėra. Paprasčiausi mes žmonės.

(buvęs žvejys, 72 metų)

Būdavo anksčiau, Žiubrinės, žvejo buvo šventės, viską, o paskui kai pradėjo... Kai pradėjo skirtis bagoti ir biedni, o mes biedni, prie bagotų nepritampam, o paskui vajejau, atsiguli pajūry, jonines šventi, prizus duodavo asmeniškai.. nu aš tada vaikas buvau, tai vapše būdavo.. O dabar nebėr tokio nieko. Paprasčiausiai dabar žmogus žmogui vilkas. Vienas paskutinis mochikanas liko, tėvas mano. Tėvas 34 metus dirbo, o aš dabar nueinu – ir pacanai, pacanai, tai ką tu, sakau, rupūžės, konkurencija!

(žvejys, 59 metų)

Atgavus nepriklausomybę, kaip respondentas įvardijo: *žmogus žmogui vilkas* tapo. Įvažiuoti į Neringą galėjo bet kas norintis, atsirado pliūpsnis turistų, padaugėjo atvykstančių verslininkų – *naujųjų nidiėčių* bei *zemliakų*. Kuršių nerijoje pradėjo formotis turizmo bei rekreacijos centrai. Ir paveldo klausimas buvo išspręstas – stengiamasi saugoti tradicijas. Tačiau, iš kitos pusės, kuo daugiau turistų plūdo, tuo daugiau sunkaus darbo atsirado vietiniams. Reikėjo tinkamai reprezentuoti kraštą, suteikiant viešintiems Neringoje kuo daugiau autentiškų patirčių: galimybę paragauti žuvies, apžiūrėti etnografinius žvejo namus, kurie karts nuo karto restauruojami, aplankyti biblioteką bei muziejus. Tačiau šiais aspektais daugiau rūpinosi stambesni verslininkai, nei vietiniai gyventojai, paklausa tapo nemaža, o pavieniams asmenims susitvarkyti nepavykdavo taip puikiai, žmonės pervargdavo. Vis dėlto, besistengdami, šie individualūs vietiniai smulkūs verslininkai sugebėdavo ir, jei tik yra galimybių, užsidirbdavo ir tebeužsidirba žiemai:

Tai čia visi Neringoj savo butus nuomoja, iš ko gi mes daugiau, seni, gyventumėm. Jei ne tas, tai nežinau, nu yra čia ir viešbučių, esu dirbus aš ten, dar jauna būdama. Dabar tai jau nebenuomojam, nes nu kur jau čia, ne tas amžius...

(žvejo žmona, 87 metų)

Pastarųjų bendruomenės ilgainiui tapo ne tokios glaudžios, subyrėjo – viso šito pasekoje – konkurencija, kuomet gyventojai privalėjo pasinerti vien į savo verslą, norėdami išsilaikyti krašte, kuriame ekonomika išplėtota tik iš reakreacinės pusės, tačiau yra menka kitais aspektais. Nutolus nuo kaimynų, tapo svarbus klasės aspektas, išsiskyrė *bagoti* ir *ūbagai*: dalis vietinių gyventojų – tai atvykėliai verslininkai, neturintys istorinės bei praktinės nuovokos apie sunkų Neringos žvejų darbą, krašto kruopštų išsaugojimą – Smiltynės bei likusios Kuršių nerijos dalies apželdinimą, kultūrinę plėtrą, tačiau panaudojantys šios motyvus verslui plėsti: restoranuose ant sienų vaizduojamos valtelės prieplaukose, jūroje, su sėdinčiais bei bežuvaujančiais žvejais, reprezentuojama Nidos gamta, pakrantėse pilna laivų – restoranų, su visa reikiama jūrine simbolika, vardinių jachtų, plukdančių turistus.

Akivaizdu, kad Kuršių nerijoje veiklos verslininkams, ypač stambiems, užtenka. Tačiau tuomet smulkesnis verslas priverstas būti užmaršty. Mažesni stendai užgožia didžiausius plakatus, jūrinių motyvų gausa perspjauna mažyčius simbolius. Šitaip ir kyla priešprieša: mes ubagai, jie bagoti: mes ne nacionalistais, mes paprasti žmonės, o jie kitokie. Jie vartoja visą jūrinę aplinką, siekdami išgauti kuo daugiau naudos, o seniai Neringoje besilokalizavę vietiniai tiesiog gyvena kaip gyvenę, paprastai, atitolę nuo materialumo bei kaupimo reikmės. Keletas

respondentų teigė atsimeną, jog anksčiau tokios priešpriešos nebuvo, visi buvo lygūs, išplaukdavo į jūrą parai, be poilsio, tačiau darbas vertinamas taip pat lygiai:

Visaip būdavo, ir pervargdavau, bet tai uždarbis būdavo, dabar uždarbio nėra.

(buvęs žvejys, 78 metų)

Privatizavus verslą, uždarius keletą įstaigų tapo aišku, kad ir tos lygybės neliks nė kvapo. Šiuo metu darbas jūroje nevertinamas tiek, kiek šis buvo svarbus kadaise. Ir žuvies kaina užkelta – labiau vertinamas ne pats darbas, o produktas, tiesiogiai reprezentuojantis Neringos kraštą. Galima teigti, kad verslininkams svarbiausia ne kaip pats darbo procesas vyksta, bet koks produktas gaunamas, ir šio produkto turėtų būti nemenka pasiūla. Iš kitos pusės, yra ir verslininkų, sugebančių nuoširdžiai bendradarbiauti su vietiniais žvejais:

Tai jūs manęs neklauskite, aš tai ne žvejys, čia aš savininkas, nežinau kaip ten kas toje jūroje. Va, geriau paklauskite jo – jau dvidešimt metų jūroje, šaunuolis žmogus. O jis va tai turėtų ką papasakoti.

(žuvų kiosko savininkas Nidoje)

Šis pavyzdys parodo, jog verslininkai tiesiogiai priklausomi nuo smulkesnių žvejų, tad kontaktas neišvengiamas. Iš tiesų, šioje vietoje tampa svarbesnis galios aspektas: sugebėjimas duoti ir gauti. Be žvejų verslininkai kažki, ar sugebėtų plėtoti verslą, o be verslininkų žvejai – gauti uždarbį, bent minimalų. Vyresnės kartos žvejai mini anuos laikus buvus geresniais, kadangi tuomet daugelį nišų, tarp jų ir alyginimus, kontroliavo valstybė, o dabar – kiekvienas konstruoja savo paties išgyvenimo strategijas, tad ir tas pats verslininkas, jeigu tik smulkesnis – turi žiūrėti konkurencijos bei kompensuoti žvejams laiką, praleistą jūroje bežvejojant – tokiu būdu kuriamas tvirtesnis santykis ir įteisinama galia - galia dirbti ir teikti produktus, bei galia kompensuoti darbą už tam tikrą įdirbį. Verslininkams įdomu ir žuvies pardavimo procesas, tačiau žvejai lieka ištikimi savo metodams ir patirtimi dalinasi santūriai:

Klaipėdoj manęs klausia: kaip tu jas darai? Nu aš ir sakau: iš pradžių pagaunu.

3.4.3 Vietos romantizavimas, vietos nostalgija. Tada ir dabar

Šiame skyrelyje svarbiausia parodyti, kaip romantizuojama vieta ir koku būdu juntama nostalgija kažkuriam konkrečiam laikmečiui, įvykiui, vietai. Respondentų patirtys ganėtinai

skirtingos, tačiau viena jungianti grandis ta pati – meilė kraštui, grindžiama tiek traumine patirtimi, kurios neįmanoma pamiršti, ir kuri tarsi „priklijuoja“ žmogų prie vietos, tiek teigiamomis emocijomis, susijusiomis su vietiniais, jūriniais įvykiais bei asmeniniais išgyvenimais. Vienos atminties raiškos formų – istorijos ir pasakojimai tiriamame lauke dažniausiai būna persmelkti teigiamų emocijų formų: šypsenų, dūsavimų, gamtos, tėviškės vaizdinių nupasakojimais, rodomomis išpūdingomis praeito amžiaus giminių bei kraštovaizdžių, nebūtinai ir jūrinio krašto, nuotraukomis. Vis tik, išgyventos neigiamos emocijos respondentus dabar verčia permąstyti įvykius bei šiuos įvertinti:

Aš dar maža buvau, tėtis eit neleido, nu bet nubėgom mes, nu ir šaudė tuos žydus tie vokiečiai, mačiau viską, vat ant to kalnelio, tai dabar kažkaip ir ta Vokietija man, ir tie vokiečiai.. kažkaip negaliu... Nors dabar tai jau ką čia, geresni laikai, dabar man geriau. Tai Nidoj mano namai vis vien.

(žvejo našlė, 78 metų)

Dažnai minint žodį *dabar* akcentuojama šiandienos laikas, svarbus respondentei kaip pasiteisinusių kančių geresnio šiandienos gyvenimo rodiklis. Moteris šiandienoje mato geresnį rytojų, mat išgyventi karą nesitikėta, nuolat slapstytasi ir saugotasi, tačiau ji tiriamo lauko kontekste – mažuma, bene visi kiti respondentai šiandieną įvardijo kaip ne tokią puikią:

Kad tada visi darbus turėjo, o dabar ką?

(slaugos namų direktorė)

Tačiau kiekvienas kalbintas kaip teigiamą ar neigiamą pažymėjo vis skirtingą savo gyvenimo laikotarpį, tarpsnį. Jūros žmonių patirtys ir prisiminimai atsiskleidė per pašnekovams svarbiausias gyvenimo nišas. Ir, savaime suprantama, šios varijuoja. Iš ties daugelis pažymėjo vokiečių kalbos bei kultūros nemėgimą. Tačiau buvo ir tokių, kuriems trauminė patirtis liko užmaršty ir svarbiausi prisiminimų taškai tapo siejami su šviesiomis emocijomis. Vienam respondentų buvo svarbu paminėti vaikystės pramogos jūroje, palyginant gyvenimą pajūry tada ir dabar:

Paskui, vaježau, atsiguli pajūry, jonines šventi, prizus duodavo asmeniškai.. nu aš tada vaikas buvau, tai vapše būdavo...

(žvejys, 59 metų)

Šiam vyrui atmintyje išlikę vaikystės vaizdiniai byloja jo kilmę, mat jis gimęs ir užaugęs Nidoje, žvejui nėra jokios kitos tokios mielos vietos Lietuvoje. Vis dėlto, jei sveikata leistų, keliautų į užsienį, tačiau tik su sąlyga – kad šalia būtų jūra. Santykis su vieta šiuo atveju išreiškiamas per atsiminimus, savęs suvokimą kaip jūros žmogaus, jūros atminties nešėjo – žmogaus, turinčio glaudų kontaktą su jūra. Vis gi, pasisakusių už išvykimą, jei tik būtų jauni, buvo daugelis:

Na man svarbu, kad jūra šalia būtų, visa kita jau ne taip labai. Nu sakau, būčiau jauna tai tikrai aš kur nors dūmčiau iš čia, žinokit. Ir užsidirbčiau, va , kaip jūs dabar visi, jaunimas, ir pasaulio pamatyčiau.

(klaipedietė, 51 metų)

Aš tai nesuprantu kaip va tokie kaip jūs išvažiuojat į užsienį, taigi baisu! Tik ir girdžiu, kaip lietuviai visur dingsta, vajeza... Nu ir ką padarysi, suprantu, valdžia jumis, vaikai, nesirūpina, tai ir važiuojat... Ir aš turbūt, jei jauna būčiau, važiuočiau. Gi nėra iš ko rinktis.

(žvejo našlė, 78 metų)

Žvejo našlė savo gimtąjį miestelį, Nidą, įvardijo *savo žeme*, iš kurios nesitrauks. Moters neglumina matyti sušaudytų žmonių kūnai, o ir ši trauma, patirta vaikystėje, atsiskleidžia atsiminimais pavidalu, kurie – ir ryškūs, ir migloti vienu metu. Ta pati moteris, ilgą laiką gyvenusi su vienu įžymiausių žmonių Nidoje – savo vyru, žveju, sulaukdavusiu daugybę klientų iš regioninių miestelių, kaimyninių valstybių ir visos Lietuvos, įvardija tą gyvenimo tarpsnį kaip vieną geriausių, kuomet nieko netrūko, tačiau tuo pat metu teigia supratusi, jog kad ir kokie šviesūs atsiminimai lankytų užgyventoje aplinkoje, niekas nebegražins brangiausio turto – vyro. Vienu metu moteris jaučia ir traumą, jog nesugebėjo laiku išsakyti jausmų, tačiau tuo pačiu suvokia, kad tie, kas buvo – nebegrįš, o dabar ji turėsianti susitaikyti su šiandiena, nes tiesiog reikia gyventi toliau:

Oi kiek tada pas jį vis žmonių važinėdavo, tai tik ir spėk priimti! Kaip mano vyrą visi mylėjo, kaip lepino, tik aš viena jį skriausdavau, tai dabar kažkaip ir gaila, ir gėda, bet ką jau čia bepadarysi...

Dar viena moteris, taip pat žvejo, dar tebegyvo, žmona, kaip ir daugelis apklaustų moterų, kaip labiausiai įstrigusią emociją, įvardijo nerimą dėl vyro darbo – paras trunkančių kelionių į jūrą,

nepaisant oro : per stichijas, rizikuodami negrįžti, vyrai traukė jūron, nes, pasak respondentės – ką gi daugiau beveiksi pajūry, vyras būdamas... – *duonai užsidirbti tai reikia:*

Jeigu kur audra, sakydavo: išskrendam. Išnyra išnyra, vėl dingsta. Bet ką padarysi.

(žvejo žmona, 59 metų)

Nerimas ir baimė prarasti mylimą žmogų ir mažų vaikų tėvą moterį lydėjo bene visą gyvenimą – ji daug plušėjusi siekiant sukurti gražų gyvenimą vaikams, tikra šeimos mama. Todėl, šioje šeimoje jūra ne tik idealizuota, romantizuota bei mylėta, bet ir matyta kaip būtinybė:

Visalaiką motulė dirbdavo, o jis jūroj žvejodavo, penkiolika kilometrų nueidavom, pakrašty žuvies nebūdavo, pačioj Nidoj. Toliausiai nuplaukęs šešiasdešimt kilometrų nuo Nidos buvo tėvas.

(žvejys, 59 metų)

Žmonės savo užgyventą kraštą sieja ne tik su jūra. Regione, Kuvertų dėka, gausu augmenijos, didelis dėmesys skiriamas Kuršių nerijos apželdinimui, ypač po Smiltynės žalumos sudegimo. Daugelis Neringos kaimelių ne sykį buvo užpustyti, gelbstint padėti nuspręsta regioną apželdinti, suteikti šiam pilnavertišką kraštovaizdį. Šioje vietoje turimas omeny „rojaus įvaizdis“ – jūra, kopos, smėlis, daug medžių ir gėlių bei neužterštas, ekologiškas oras. Neringiškiai iš tie dėkingi Kuvertui, vienam pirmųjų Neringos miesto įkūrėjų, sugebėjusių Kuršių nerijai suteikti rojaus kampelio žemėje įvaizdį:

Kai būdavau šalia – būtinai eglės šakutę po apželdintoju, kur palaidotas, čia ties Nidos išvažiavimu, po dešine, tai ten ir eglė mano yra, visa ten giminė palaidota.

(žvejys, 59 metų)

Ir patys neringiškiai prisideda prie jūros regiono apželdinimo bei stengiasi išlaikyti krašto autentiškumą, gyvinti aplinką. Krašo išsaugojimas tampa veiklos rodikliu, gamtos grožio reikmės aspektu, o tuo pačiu dalyvauja turizmo plėtros įgyvendinime:

Kasdavom daigus, mirkydavom į molį, o paskiau į plotus, tai vėl dėdavom, em, dėdavom į

juodžemį. Nu prašau – dabar nuo Smiltynės pajūriu prisodyta iki pat pervalkos.

(Juodkrantės gyventoja)

Nidos apželdinimas ir jo svarba pasireiškia per kartoms perduodamas gamtos puoselėjimo idėjas, siejančius gamtą bei žmogų. Nuo seno Kuršių nerijoje stengiamasi gaivinti augmeniją.

3.4.4 Jūrinis tarptautinis susikalbėjimas ir etninis turizmas

Vietiniai ir atvykstantys kuria tam tikrą tarpusavio santykį, susidedantį iš neverbalaus bendravimo bei savitarpio elgesio interpretacijų. Atvykėliai dažniausiai elgiasi inerciškai, atkartodami tai, ką mato aplinkoje. Vedami pajūrio simbolikos, turistai imituoja jūros žmonių tradicijas, ieškodami jūrinės autentikos. Tai yra – stengiasi elgtis kaip vietiniai. Stebint susidarę įspūdis, jog atvykėliai, kalbantis vokiškai arba viena skandinavų kalbų siekia gauti kuo daugiau informacijos iš jūrinės aplinkos. Rodos, tai yra natūralus turistinis poreikis pažinti, tačiau šis informacijos ar atminties ieškojimas minėtus turistus išduoda esant suinteresuotus patirti kontaktą su vietiniais – pažinti krašto autentiką per atmintį, per tradicijų „nešimą“. Turizmas Neringoje yra viena svarbiausių nišų, nešančių pelną ir galinčių užtikrinti šaknų išsaugojimą bei tradicijų kultyvavimą, tad, tai puikiai suvokdami, vietiniai jūros žmonės, jūrinės atminties nešėjai kuria glaudų santykį su atvykėliais. Žmonėms, atvykstantiems į Neringą iš kaimyninių šalių, vietinių jiems yra primetamas identitetas: kaimynai matomi kaip *bagoti*, *zemliaki*, *naujieji nidiečiai*. Naujieji nidiečiai, kaip jau minėta anksčiau – turtingi atvykėliai iš visos Lietuvos, tik vizituojantys Kuršių neriją, ypač Nidą bei tikrinantys, ar nusisekęs verslas tebesivysto. Šiems, pasak vietinių, nekilnojamo turto lokalizacija Neringoje reiškia prestižą, tačiau patiems jūros žmonėms toks naujųjų nidiečių elgesys nėra priimtinas:

Mes paprasti žmonės, ubagai, o jie bagoti, prisistatantys čia visokių namų ir keliaujantys kažkur, nerūpi jiems nei jūra, nei mes.

(buvęs žvejys, 59 metų)

Be jau minėtų naujųjų nidiečių, apstu ir vadinamųjų *zemliakų* – kraštiečių, Rusijos gyventojų, atvykstančių į Nidą apsipirkti, pasisvečiuoti, pailsėti gražiame gamtovaizdyje:

Zemliaki atvažiuoja, mes juos vadinam. Tūkstančiais jie moka. Mūsiskiai salierką ten važiuoja užpirkti, o rusai čia atvažiuoja ir sako, jėzau, atvažiuoji čia, nueini į restoraną – ir dvidešimt litų, nu įėjus marija sako, pas save tai šimtą sumokėčiau.

O patys neringiškai teigia, jog Lietuvos pajūryje brangu – nei kur pramogaut išėisi, nei toliau išvažiuosi. Daugelis jūros gyventojų teigia progomis lankantys Klaipėdą, ši vieta reprezentuoja miesto sąvoką. Erdvę, kurioje lokalizuojamos pramogos, kultūrinis gyvenimas. Į Klaipėdą vykstama dažniausiai tik ypatingai progai pasitaikius arba darbo reikalais:

Neseniai su invalidu draugija važiovom, tai aplankėm tas, ir tą ledą areną, ir vandens parką, pasimaudėm, pasibuvom.

(Juodkratės gyventoja)

Buvome praeitą mėnesį arenoje – pasižiūrėjome, kaip ten ką, visai gal ir nieko. (slaugos namų direktorė)

Kuomet patys kalbinti neringiškai negali sau leisti toli nuvykti, maloniai priima atvykstančius. Svarbus ir jūrinis kontaktas, kelionės jūroje. Vieni keliauja ir susipažįsta su kultūra bei žmonėmis sausumoje, o kiti tai kuo puikiausiai įgyvendina jūroje. Jūreiviai bei žvejai išplaukę į vandenį susikalba savitai:

Lenkų, vokiečių, danų didelių laivų susitikdavom, susikalbėdavo savo kalba.

(buvęs žvejys, 78 metų)

Nu kaip kaip, o mes jūrine kalba kalbėdavomės. Va, rodau – čia vanduo, o ten – mano žemės, tai taip kažkaip va ir susišnekėdavom.

(buvęs kapitonas, 75 metų)

Daugiausia susitikdavę pramoniniais sumetimais, arba keliams netikėtai susikirtus, tačiau susimatę nesivaržydavo pabendrauti, nors ir užsienio kalbos nesuprantą, dalindavosi jūrine patirtimi, kuri, pasak pašnekovų – visur vienoda. Jūroj dirbusiems ypač svarbus kontaktas su užsieniečiais – respondentai džiaugiasi, galėdami pasidalinti išgyvenimais bei istorijos iš jūros.

Taigi, trečioje dalyje parodoma, jog vieta romantizuojama per atmintį, esant išoriniams dirgikliams – juslinei medžiagai: kvapams, vaizdiniais, garsui. Prisiminant įvykius ir matytas, užgyventas vietas, atminties nešėjų visuomenė jūrinėje aplinkoje junta nostalgiją vaikystės lengvabūdiškumui, sunkiam, bet vertinamam darbui, gėrisi regiono apželdinimo rezultatais, giriasi relikvijų išsaugojimu. Atmintyje, be teigiamų emocijų, išlikusi trauminė patirtis, kurios tiesiog neįstengiama pamiršti. Prie trauminių patirčių, be tiesioginių įvykių, galima pridėti lingvistikos problematiką (vokiečių kalba), kuomet sunkiai pernešama konkreti trauminės patirties simbolika, nerimą ir baimes dėl gamtos stichiškumo pasekmių, santuokinio gyvenimo,

vaikų ateities. Respondentai, kaip svarbų atminties aspektą, daugiausia apibrėžia savo jaunystės ir vaikystės metus, kuomet viskas buvo kitaip: *geriau* arba *blogiau*. Romantizuojama erdvė glaudžiai susijusi būtent su vaikystės bei jaunystės patirtimi, tačiau ne regioniskai. Vietiškumą išreiškia emocijos, bet konkrečių vietos ribų respondentai neįvardija. Atmintis keliauja iš vietos į vietą, tačiau grįžta į jūrinę aplinką ir būna įliejama į pastarąją. Atminties naratyvas pasireiškia per simboliką bei aspektus, susijusius su vieta, šiuo atveju – jūra, žaluma. Namai respondentams – nemateriali erdvė, be kurios neįsivaizduojamas gyvenimas. Gamta bei jūra tampa asociacijų rodikliais, skatinančiais prisirišti prie konkretaus regiono.

3. Išvados

Magistriniame darbe išsiaiškinau teorines prieigas socialiniai atminčiai apibrėžti: magistriniame darbe atskleidžiamos pagrindinės teorinės kolektyvinės bei socialinės atminties prieigos: Connerton'as, išskirdamas atmintį dviem punktais : atmintį kaip visumą ir socialinę atmintį, išskaido šių dviejų aspektų pagrindus (Connerton 1989:5). Taigi, žmonių kasdienė patirtis yra itin sąlygojama praeities veiksmų ir praeities žinojimo. Mes gyvename dabarties pasaulyje, vis dar išlaikančiame daugybę nuorodų į praeitį, tačiau skirtingi išgyvenimai sąlygoja kitokį dabarties gyvenimą. Tai atsiskleidžia per interviu, kuomet respondentai pasirenka pasakoti būtent tuos prisiminimų elementus, kurių sąsajas sieja su svarbiausiais gyvenimo įvykiais ir tokiu būdu tampa akivaizdus atminties naratyvo individualus kitoniškumas kiekvieno šnekinto žmogaus. Bene kas antras nerigiškis, duodamas interviu atskyrė *dabar* ir *čia* kitoniškumą.. Pasak informantų, atsiminti – reiškia suprasti, kas esi. Šiam teiginiui pagrįsti naudojamos Climo ir Cattell tezės (Climo, Cattell 2002:4), kad be atminties neįmanoma santvarka ir supratimas, pasitvirtino: kuo esi, iš kur esi – vieni kertinių teiginių respondentų atminties naratyve.

Magistriniame darbe pateikiau ir išanalizavau „jūros žmonių“ socialinės atminties perdavimo ir raiškos būdus: išsiaiškinau, jog dabartis neįmanoma be praeities, o pastaroji reprezentuojama per nuotraukų, laiškų kaupimą, vizualios atminties išsaugojimą bei perdavimą. Kita vertus, daugelis respondentų, saugodami nuotraukas pabrėžia, jog laiko jas sau kaip simbolinę praeities relikviją, be vėlesnių intencijų šia medžiaga dalintis. Nuotraukų bei kitų atminties raiškos priemonių „turėjimas“, šį sykį, reiškia pagarbą praeičiais ir protėviams. Peleikis puikiai pastebėta, jog vizualinė regiono įvaizdžio dalis iškreipta ir neinformatyvi, viena vertus: atvirukuose vaizduojama egzotiškoji Nida su folkloro elementais, kita vertus – sunkaus darbo bei trauminės patirties elementai tari išbraukti iš jūros žmonių gyvenimo bei istorijos. Taigi, galėčiau paantrinti šiam Peleikis teiginiui, jog vaizdinė medžiaga Pajūrio krašto tematikai nusakyti nereprezentuoja tikrosios padėties, kadangi Neringos įvaizdis literatūroje bei žiniasklaidoje – rojaus kampelio žemėje, neatsižvelgiant į gyvenimo prie jūros realijas ganėtinai skiriasi nuo jūros krašto, reprezentuojamo vietinių Neringos gyventojų gyvenimo realijas. Taip pat, istorijų naratyvai dažniausiai reprezentuoja tik individualią atmintį.

Parodžiau, kaip romantizuojama vieta socialinės atminties kontekste: jūra čia, Kuršių nerijai gyvenantiems – būtinybė tiek dvasiškai, emociškai, tiek fiziškai. Čia sukaupta ir

užgyventa nemenka dalis tradicinio, dvasinio, bei materialaus turto. Stebint lauką ypač matyti tikrosios buities bei romantizuotų elementų samplaika. Kuomet Neringoje gausu nuorodų į krašto pažinimą, romantizuotą žvejų buitį, įstiklintą kaip pavyzdį, kuršių kultūros ištakas bei istorinę kaitą, vietinių žmonių gyvenime pastebima paprastos šių dienų realijos bei praeities santvarkų kaitos ataidai. Kiekvienam respondentų nesvetimas santykis su sovietine praeitimi bei jos išsaugojimu. Pastarasis tampa svarbus tik emociniame lygmenyje, saugoma tai, kas brangu. Vis dėlto, vieta asocijuojama su namais, neatsižvelgiant į trauminę patirtį. Tai yra – tiriamame lauke pasireiškia noras išsaugoti ir dalintis tuo, kas buvo, nes yra poreikis išgyventi tas pačias praeityje išlikusias emocijas, net jei praeitis mena trauminius išgyvenimus. Tokiu atveju suprantama, kad pavyko išgyventi ir prisiminimais stengiamasi dalintis, kad žmonės, atėję iš kitos aplinkos, suvoktų jūrinės aplinkos kitoniškumą bei svarbą.

Ateityje sieksiu atlikti detalesnę socialinės atminties raiškos būdų jūrinėje aplinkoje tyrimą. Aprėpti visą Kuršių nerijos dalį, įskaitant Rusijai priklausančias žemes, šį sykį pasirodė per ne lyg sudėtinga. Aplankyti bei išklaustyti pagyvenusius žmones taip pat yra nemenkas išbandymas. Vėlesniuose tyrimuose esu numačiusi pasirinkti platesnę amžiaus tarpsnį ir neatsiriboti nuo jaunesnių amžiaus grupių, siekiant apibrėžti kartų kaitą bei išsiaiškinti, kaip perduodama atmintis transformuojama bei ateityje paverčiama savita. Įdomu būtų sužinoti, kaip kolektyvizuojama šiandienos atmintis pasireiškia po keliolikos metų.

4. LITERATŪRA

1. Antze, P. , Lambek M. „Tense Past– Cultural Essays in Trauma and Memory“, 1996;
2. Connerton, P. „How Societies Remember“, 1999;
3. Climo, J., Cattell, M. „Social memory and history: anthropological perspectives“, 2002;
4. Donnan,H., Wilson M, Thomas „Borders: frontiers of identity, nation and state“, 1999.
5. Friedman, J. „Myth, History, and Political Identity“,1992, 194 – 210 psl.;
6. Forty A., Küchler S., „The Art of Forgetting“, 1999;
7. Guidry,J., D. Kennedy,M., N. Zald, M. “Globalizations and Social Movements– Culture, Power, and the Transnational Public sphere”, 2000;
8. Institute of Baltic sea region hystory and archeology, Klaipėda University, „Defining region:socio – cultural anthropology and interdisciplinary perspectives“, Part I, 2006.
9. Krukauskienė,E. „Socialinė atmintis, minėjimai ir užmarštys“, 2003.
10. Lawrence-Zúñiga, D. „The Anthropology of Space and Place– Locating Culture“, 2003;
11. L.Smith, V. „Hosts and Guests– The Anthropology of Tourism“, 1989;
12. Peleikis, A. "Whose Heritage? Legal Pluralism and the Politics of the Past“, 2006.
13. Picard, M., Everett Wood, R. “Tourism, Ethnicity, and the State in Asian and Pacific Societies”, 1997;
14. Thomassen, Bjorn “Border Studies in Europe: Symbolic and Political Boundaries, Anthropological Perspectives”, Europaea. Journal of the Europeanists, 2 (1): 37-48, 1996;
15. Verdery, K. „What was socialism and what comes next“, 1996;
16. W. Pennebaker, J., Darío Páez,Bernard Rimé “Collective Memory of Political Events– Social Psychological Perspectives”, 1997;
17. William Bennett, J. „Human Ecology As Human Behavior– Essays in Environmental and Development anthropology“, 2002;

INTERNETINĖS PRIEIGOS

- 1.Prieiga per internetą : <http://www.nidacolony.lt/lt/kolonija/istorija>, 2012.04.20;
- 2.Prieiga per internetą: <http://archive.minfolit.lt/arch/10501/10950.pdf>, 2012. 05.20.

Žodynėlis

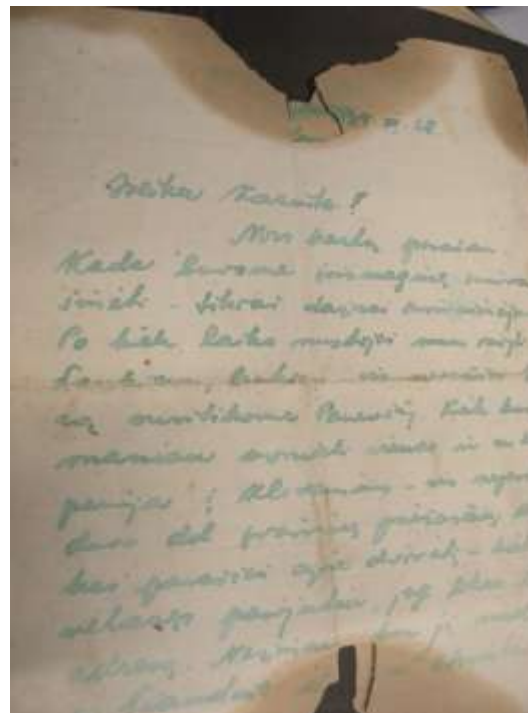
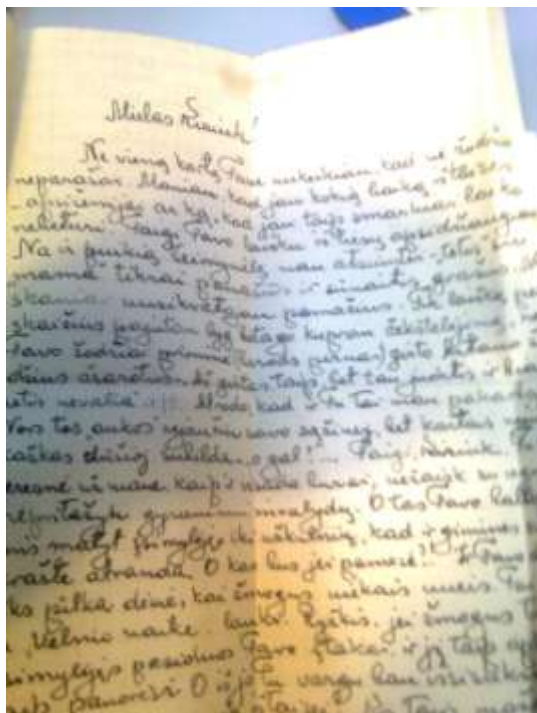
Naujieji nidičiai – atvykėliai verslininkai iš Lietuvos miestų, steigiantys restoranus bei viešbučius Nidoje.

Pakazūcha – vaizdinė propaganda.

Zemliaki – žemiečiai, atvykėliai iš Rusijos, vizituojantys Neringą.

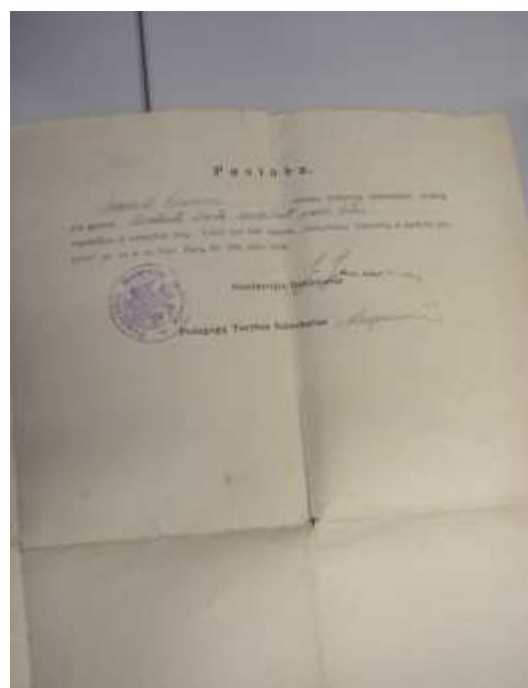
5. Priedai

1.

Viena atminties sklaidos bei išsaugojimo formų – laiškai

2.

Mokyklos baigimo atestatas

3.

Vartai į etnografinės saugomas kapinaitės Preiloje – anksčiau čia buvo laidojami vien vokiečiai, tačiau šiai dienai kapinaitėse laidojami ir lietuviai.

4.

Etnografinė vokiečių kapinaitė. Preila

5.

Etnografinis žvejo namas. Preila

6.

Naujas viešbutis Juotkratėje, reprezentuojantis turizmo plėtrą Kuršių nerijoje.